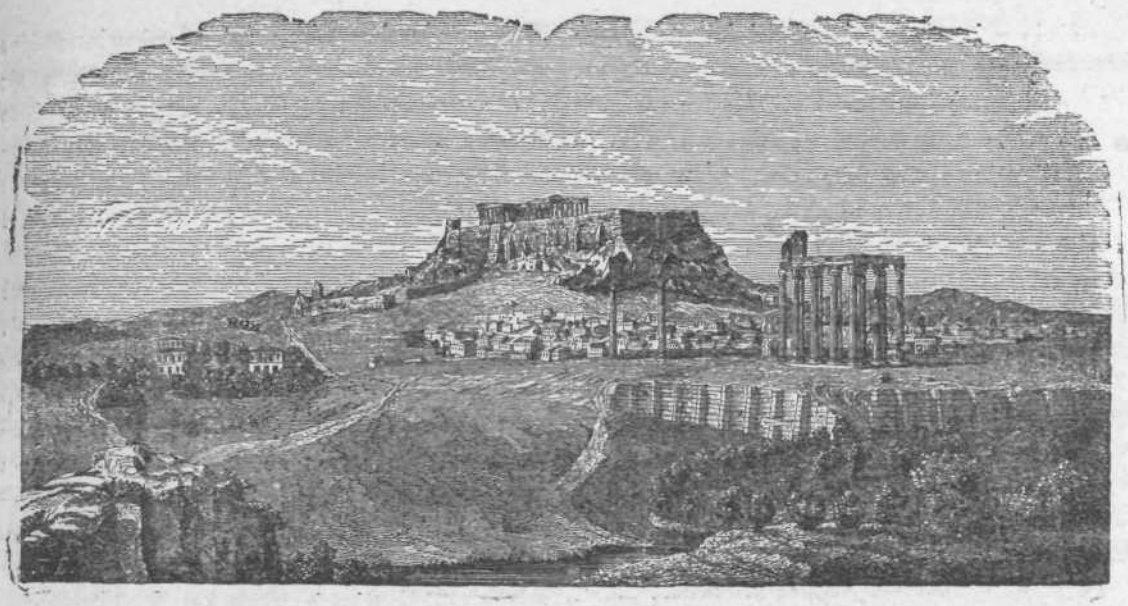

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΙΟΥ, 1867. ΤΟΜΟΣ ΙΗ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 412.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΥΠΟ

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ.

(Συνέχ. Ἴδε ἀριθ. 410.)

Ὁμολογηθείσης οὖν τῆς ἀρχῆς ταύτης ὅτι ἕκαστον εἶδος ὑπάρχει αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καὶ ὅτι τὰ αἰσθητικὰ ἀντικείμενα, καθὸ τούτων μετέχοντα, λαμβάνουσι τὴν ἐπωνυμίαν των ἐξ αὐτῶν τούτων, οἷον ἰσότητος μὲν μετέχοντα καλοῦνται ἴσα, μεγέθους δὲ μεγάλα, κάλλους δὲ καὶ δικαιοσύνης καλὰ καὶ δίκαια, ὁ Σωκράτης μεταβαίνει εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὴν τεθεῖσαν ἀρχὴν εἶναι ἀδύνατον, λέγει, εἶδός τι ἐναντίον πρός τι ἕτερον, οἷον τὸ μέγεθος πρὸς τὴν σμικρότητα, νὰ δέχηται ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐναντίον του, ὡς αὐτὸ τὸ μέγεθος ἐνόσῳ διαμένει τοιοῦτον ὁποῖον ἦτο νὰ γίνεται ἢ νὰ ἦναι μικρὸν, ἀλλ' ἢ φεύγει καὶ ὑπεκχωρεῖ ὅταν τὸ ἐναντίον προσέρχηται εἰς αὐτὸ, ἢ ἀπόλλυται. Καὶ ἂς μὴν εἴπῃ τις ὅτι τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τὸ ἀνωτέρω ὁμολογηθὲν, ὅτι τὸ μεῖζον γίνεται ἐκ τοῦ ἐλάττονος, καὶ ἐκ τοῦ μείζονος τὸ ἔλαττον, ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ, ὅτι τὰ ἐναντία γίνονται ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐνῷ τώρα διϊσχυριζόμεθα ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· διότι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ νῦν καὶ τοῦ τότε λεγομένου. Τότε μὲν ἐλέγομεν περὶ τῶν αἰσθητικῶν πραγμάτων τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς τὰ ἐναντία εἴδη, νῦν δὲ περὶ αὐτῶν ἐκείνων τῶν εἰδῶν, ἅτινα διαβεβαιοῦσιν ὅτι οὐδέποτε στέργουσι νὰ γίνωνται ἐξ ἀλλήλων. Προσθετέον δ' ἐνταῦθα ὅτι ὄχι μόνον αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ἐναντία δὲν δέχονται ἄλληλα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ἅτινα, καίτοι μὴ ὄντα κυρίως καὶ πρὸς ἄλληλα ἐναντία, ἔχουσιν ὅμως ἐν ἑαυτοῖς τί τῶν ἐναντίων, δὲν δέχονται ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ὅπερ εἶναι ἐναντίον εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς ἐνυπάρχον, ἀλλ' ἐπερχομένου τούτου ἢ ὑπεκχωροῦσιν ἢ ἀπόλλυνται. Οὕτω π. χ. ὁ ἀριθμὸς τρία, καίτοι μὴ ὢν ἐναντίος πρὸς ἄλλοτι, ἐπειδὴ ὅμως ἀείποτε ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὸ εἶδος τοῦ περιττοῦ, οὐδέποτε δέχεται τὸ τοῦ ἀρτίου. Τὸ αὐτὸ δὲ παρατηρεῖται καὶ περὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς θερμότητος· διότι ἐνῷ ἕτερον μὲν εἶναι τὸ πῦρ, ἕτερον δὲ ἡ θερμότης, τὸ πῦρ ὅμως ἔχει ἐν ἑαυτῷ πάντοτε τὴν θερμότητα, ἑπομένως δὲ οὐδέποτε ὑπομένει δεξάμενον τὴν ψυχρότητα νὰ ἦναι ἔτι ὁποῖον ἦτον, νὰ ἦναι πῦρ καὶ ψυχρὸν, ἀλλ' ἐπερχομένης τῆς ψυχρότητος ἀπόλλυται. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ χιὼν, ἣν ἀείποτε συμπαρακολουθεῖ ἡ ψυχρότης, ἐπερχομένης τῆς θερμότητος ὑπεκχωρεῖ ἢ ἀπόλλυται, ἐνόσῳ ὅμως διατελεῖ χιὼν οὐδαμῶς δύναται νὰ ἦναι θερμή. Πειραθῶμεν οὖν ἤδη, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Σωκράτης, ὅπως ἐφαρμόσωμεν

τὴν αὐτὴν ταύτην παρατήρησιν καὶ ἐπὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ εἰς ὅ,τι δήποτε σῶμα εἰσέλθῃ φέρει μεθ᾽ ἑαυτῆς ζωήν· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τῆς ζωῆς εἶναι ὁ θάνατος. Ἡ ψυχὴ ἄρα οὐδέποτε δέχεται τὸ ἐναντίον πρὸς ἐκεῖνο ὅπερ αὐτὴ φέρει πάντοτε μεθ᾽ ἑαυτῆς. Καὶ καθὼς τὸ μὴ δεχόμενον τὸ δίκαιον ἢ τὴν μουσικὴν ὀνομάζομεν ἄδικον καὶ ἄμουσον, οὕτω καὶ τὸ μὴ δεχόμενον τὸν θάνατον καλοῦμεν ἀθάνατον. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν ἡ μὴ δεχομένη τὸν θάνατον εἶναι ἀθάνατος, ἑπομένως δὲ καὶ ἄφθαρτος· διότι καὶ τί ἄλλο ἤθελεν εἶσθαι ἄφθαρτον, ἐὰν τὸ ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον ὑπέκειτο εἰς φθοράν; Ἐπερχομένου λοιπὸν τοῦ θανάτου εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ μὲν θνητὸν αὐτοῦ ἀποθνήσκει, τὸ δὲ ἀθάνατον καὶ ἀδιάφθορον ἀποσύρεται σῶον καὶ ὑπεκχωρεῖ εἰς τὸν θάνατον.

Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιχειρήματος περαίνει ὁ Σωκράτης τὴν σειρὰν τῶν ἀποδείξεών του περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Καὶ ὁ μὲν Κέβης ὁμολογεῖ ὅτι δὲν ἔχει ν᾽ ἀντείπῃ τι πρὸς ταῦτα, ἀλλ᾽ ὅτι πείθεται εἰς τοὺς λόγους του· ὁ δὲ Σιμμίας, καίτοι ὁμολογῶν ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ἔχει ν᾽ ἀντιτείνῃ τι εἰς τὸν Σωκράτη, διαδηλοῖ ὅμως ὅτι διαλογιζόμενος ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὸ μέγεθος τοῦ ἀντικειμένου, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ἀναγκάζεται νὰ ἔχῃ ἔτι ἀπιστίαν περὶ τῶν εἰρημένων.— Ναί, ἀπαντᾷ ὁ Σωκράτης, ὄχι μόνον ὀφείλεις ν᾽ ἀπιστῇς, ὦ Σιμμία, ἀλλὰ καὶ τὰς πρώτας προϋποθέσεις ἐξ ὧν ὡρμήθημεν, εἰ καὶ φαίνονται ὑμῖν ἀξιόπιστοι, ἀνάγκη ὅμως νὰ τὰς ὑποβάλητε εἰς αὐστηροτέραν ἔρευναν· καὶ ἐὰν ἀποχρώντως τὰς ἐξακριβώσητε, τότε θέλετε ἐπακολουθήσειν τὸν λόγον καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐφ᾽ ὅσον εἶναι μάλιστα δυνατὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἐὰν σχηματίσητε ἐναργῆ καὶ καθαρὰν ἔννοιαν τούτων, ἀρκέσθητε καὶ μηδὲν πλέον ζητήσατε.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀποδέδεικται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωκράτης, δεῖται βεβαίως, ὦ φίλοι, ἐπιστασίας καὶ φροντίδος ἵνα καταστῇ ἀξία τῆς ἀθανασίας ταύτης· διότι ἐὰν διὰ τοῦ θανάτου ἀπηλλάττετο ὁ ἄνθρωπος πάσης ὑπάρξεως, ἤθελεν εἶσθαι ἔρμαιον εἰς τοὺς κακοὺς μετὰ θάνατον ν᾽ ἀπαλλαγῶσιν οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς κακίας των μετὰ τῆς ψυχῆς· νῦν δὲ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, δὲν ἔχει ἄλλο μέσον ὅπως ἀποφύγῃ τὰ περιμένοντα αὐτὴν κακά, εἰμὴ νὰ καταστῇ ὅσον ἔνεστιν ἀρίστη καὶ φρονιμωτάτη· διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, φέρει ἕκαστον τελευτήσαντα ὁ δαίμων του εἴς τινα τόπον, ὅπου οἱ συλλεγέντες νεκροὶ δικάζονται, ἐντεῦθεν δὲ κηρυχθείσης τῆς ἀποφάσεως πορεύονται εἰς τὸν ᾅδην ἵνα λάβωσιν ἐκεῖ τὰς ἀμοιβὰς ἢ τὰς ποινάς, ὧν διὰ τῶν πράξεών των ἐγένοντο ἄξιοι. Καὶ ἡ μὲν ἀκάθαρτος καὶ ἐγκληματικὴ ψυχή, μετὰ πολλὰς ἀντιστάσεις καὶ περιπλανήσεις ἄνευ συνοδοιπόρου καὶ ὁδηγοῦ, φέρεται ὑπ᾽ ἀνάγκης εἰς τὴν πρέπουσαν τῇ μοχθηρίᾳ αὐτῆς οἴκησιν, ἡ δὲ βιώσασα καθαρῶς καὶ κοσμίως, τυχοῦσα καὶ συνοδοιπόρων καὶ ὁδηγῶν θεῶν, οἰκεῖ ἔνθα αἱ ἐνάρετοι καὶ ἀμόλυντοι ψυχαὶ διάγουσιν βίον ὄντως θεῖον καὶ μακάριον.

Μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωκράτους περὶ μελλούσης τῶν ψυχῶν κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως, ἕπεται μυθολογική τις περιγραφὴ τῆς γῆς καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς τόπων. Παντοῦ, λέγει, περὶ τὴν γῆν εἰσὶ πολλὰ κοῖλα παντοειδοῦς μεγέθους καὶ σχήματος, ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἐνοικοῦμεν, καίτοι πιστεύοντες ὅτι οἰκοῦμεν ἄνω ἐπὶ τῆς γῆς, ὡσανεί τις οἰκῶν εἰς τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ ἐπίστευεν ὅτι οἰκεῖ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, καὶ βλέπων διὰ τοῦ ὕδατος τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, ἐξελάμβανε τὴν θάλασσαν ὡς οὐρανὸν καὶ μηδέποτε ἔβλεπεν ἀνακύψας ἔξω τῆς θαλάσσης, μηδὲ ἤκουε παρ᾽ ἄλλου τινὸς αὐτόπτου πόσον καθαρώτερας καὶ ὡραιότερος εἶναι ἐνθάδε ὁ τόπος τοῦ ἐδικοῦ του. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο συνέβη καὶ εἰς ἡμᾶς· οἰκοῦντες ἔντινι κοιλώματι τῆς γῆς, πιστεύομεν ὅτι οἰκοῦμεν ἐπάνω αὐτῆς καὶ καλοῦμεν τὸν ἀέρα οὐρανόν, νομίζοντες ὅτι οὗτος εἶναι ὁ πραγματικὸς οὐρανὸς δι᾽ οὗ τὰ ἄστρα περιοδεύουσιν. Ἐὰν ὅμως ἠδύνατός τις πτηνὸς γενόμενος ν᾽ ἀνυψωθῇ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἀέρος, καὶ ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν φύσις ἠδύνατο ν᾽ ἀντέχῃ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἤθελεν ἐννοήσειν ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ὁ ἀληθῶς οὐρανὸς καὶ τὸ ἀληθῶς φῶς καὶ ἡ ἀληθῶς γῆ. Ἵνα δὲ ἐννοήσητε ὁποῖα εἶναι τὰ ἐν τοῖς οὐρανίοις τόποις τῆς γῆς, εἶναι ἀντάξιον τοῦ κόπου ν᾽ ἀκούσητε τὴν διήγησιν ὡραίου τινὸς μύθου.

Λέγεται ὅτι ἐὰν τις ἀναβὰς ἐφ᾽ ὑψηλῆς τινος περιωπῆς θεωρήσῃ αὐτὴν ἄνωθεν, παρίσταται ποικιλόχρους ἐν εἴδει σφαιρῶν συγκειμένων ἐκ δώδεκα δερματίνων μερῶν, διότι τὰ μὲν τῶν χρωμάτων αὐτῆς εἶναι θαυμασίως πορφυρᾶ, τὰ δὲ χρυσοειδῆ, τὰ δὲ λευκότερα γύψου ἢ χιόνος. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο παρατηρεῖται καὶ περὶ τῶν ἄλλων χρωμάτων της, ἅτινά εἰσι πλείονα καὶ περικαλλέστερα τῶν ὅσα ἡμεῖς βλέπομεν. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν οὕτω τερπνὴν γῆν ἀνάλογα εἶναι καὶ τὰ φυόμενα δένδρα καὶ ἄνθη καὶ οἱ καρποί· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ὄρη καὶ οἱ λίθοι ἔχουσιν ἀνάλογον λειότητα καὶ διαφάνειαν καὶ χρώματα ὡραιότερα, ὧν μόριά εἰσι καὶ τὰ ἐνταῦθα πολυζήτητα λιθίδια, τὰ σάρδια καὶ οἱ ἰάσπιδες καὶ οἱ σμάραγδοι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα. Ἐκτὸς δὲ τούτων τῶν καλλονῶν ἡ γῆ αὕτη κοσμεῖται διὰ χρυσίου, ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων μετάλλων, ἅτινα πολλὰ καὶ μεγάλα ὄντα καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἀφθόνως προχεόμενα προσβάλλουσι πανταχόθεν τὰ βλέμματα καὶ ἀποτελοῦσιν αὐτὴν θέαμα μακάρων. Ὑπάρχουσι δὲ προσέτι ἐπ᾽ αὐτῆς πολυειδῆ ζῶα καὶ ἄνθρωποι, ὧν οἱ μὲν οἰκοῦσιν εἰς τὴν μεσόγειον, οἱ δὲ περὶ τὸν ἀέρα, ὡς ἡμεῖς περὶ τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ εἰς τὰς νήσους ἃς περιῤῥέει ὁ ἀὴρ παρὰ τῇ ἠπείρῳ· καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ, τὴν χρείαν ἣν ἀναπληροῖ παρ᾽ ἡμῖν τὸ ὕδωρ καὶ ἡ θάλασσα, ἀναπληροῖ παρ᾽ ἐκείνοις ὁ ἀὴρ καὶ ὅ,τι εἶναι δι᾽ ἡμᾶς ὁ ἀὴρ, εἶναι δι᾽ ἐκείνους ὁ αἰθήρ. Αἱ δὲ ὧραι τοῦ ἔτους εἶναι τοσοῦτον εὔκρατοι, ὥστε ἐκεῖνοι ζῶσι πολὺ πλέον τῶν ἐνθάδε καὶ εἶναι ἄνοσοι, καὶ κατά τε τὰς αἰσθήσεις καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν διάνοιαν εἰσὶ τοσοῦτον ἡμῶν ὑπέρτεροι, ὅσον ὁ ἀὴρ τοῦ ὕδατος καὶ ὁ αἰθὴρ τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν καθαρότητα.

Μετὰ δὲ τὴν περιγραφὴν ταύτην τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐκτίθησιν ὁ Σωκράτης τὰ περιᾳδόμενα περὶ τῶν κοιλωμάτων αὐτῆς, ὧν τὰ μὲν εἰσὶ βαθύτερα καὶ μᾶλλον ἀνοικτὰ ἢ ἐκεῖνο ἐν ᾧ ἡμεῖς οἰκοῦμεν, τὰ δὲ βαθύτερα ἀλλ᾽ ἧττον ἀνοικτά, τὰ δὲ ἧττον βαθέα ἀλλὰ πλατύτερα. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ τόποι συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους διὰ στομίων εἴτε στενωτέρων εἴτε πλατυτέρων, δι᾽ ὧν ῥέει πολὺ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον ὡς εἰς κρατῆρας, καὶ καταπληκτικοὶ ὄγκοι ἀενάων ὑπὸ τὴν γῆν ῥευμάτων θερμοῦ καὶ ψυχροῦ ὕδατος, πολὺ δὲ πῦρ καὶ μεγάλα πύρινα ῥεύματα, πολλὰ δὲ ὑγροῦ πηλοῦ εἴτε καθαρωτέρου, εἴτε βορβορωδεστέρου, ὡς ἐν Σικελίᾳ ἐκεῖνοι οἱ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρὸς ἐκ τῆς Αἴτνης ἐκρέοντες χείμαῤῥοι πηλοῦ καὶ κόνεως, καὶ αὐτὸ τὸ πύρινον ῥεῦμα. Μεταξὺ δὲ τῶν χασμάτων τῆς γῆς εἶναι ἓν μέγιστον πάντων καὶ δι᾽ ὅλης τῆς γῆς τετρυπημένον, ὅπερ ὅ,τε Ὅμηρος καὶ ἄλλοι ποιηταὶ καλοῦσι Τάρταρον· εἰς τοῦτο τὸ χάσμα συῤῥέουσι πάντες οἱ ποταμοὶ καὶ ἐκ τούτου πάλιν ἐκρέουσι. Μεταξὺ δὲ πολλῶν ἄλλων μεγάλων καὶ πολυειδῶν ποταμῶν εἰσὶ τέσσαρες πρώτιστοι, ὧν ὁ μέγιστος καὶ ὁ διαγράφων τὸν ἐξώτατον κύκλον εἶναι ὁ καλούμενος ὠκεανός. Ὁ δὲ καταντικρὺ τούτου καὶ ῥέων κατ᾽ ἀντίθετον διεύθυνσιν εἶναι ὁ Ἀχέρων, ὅστις διερχόμενος διὰ τόπων ἐρήμων καὶ ὑπὸ τὴν γῆν εἰσρέων ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Ἀχερουσιάδα, ὅπου ἀφικνοῦνται αἱ ψυχαὶ τῶν πολλῶν νεκρῶν, καὶ ἀφοῦ μείνωσιν ἐνταῦθα τὸν ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης ὡρισμένον χρόνον, αἱ μὲν μακρότερον, αἱ δὲ βραχύτερον, πάλιν ἐκπέμπονται εἰς τοῦτον τὸν κόσμον μετενσωματούμεναι εἰς ἔμψυχα ὄντα. Κατὰ μέσον δὲ τῶν δύο τούτων ποταμῶν ἐκβάλλει τρίτος, ὅστις ὄχι μακρὰν τῶν πηγῶν του χύνεται εἰς τόπον ἐκτεταμένον γέμοντα πολλοῦ πυρὸς, καὶ σχηματίζει λίμνην μείζονα τῆς παρ᾽ ἡμῖν μεσογείου θαλάσσης, μετὰ ζέοντος ὕδατος καὶ πηλοῦ, καὶ μετὰ πολλὰς σπειροειδεῖς περιστροφὰς ὑπὸ τὴν γῆν ἐκβάλλει εἰς τὰ κατώτερα μέρη τοῦ Ταρτάρου. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ ἐπονομαζόμενος Πυριφλεγέθων, οὗτινος τὰ πύρινα ῥεύματα ἐκπέμπουσιν ἀποσπάσματα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου τύχωσι νὰ εὕρωσιν ἔξοδον. Καταντικρὺ δὲ τούτου ὁ τέταρτος ἐκπίπτει πρῶτον εἰς τόπον φρικαλέον καὶ ἄγριον, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, καὶ κυανόχρουν, ὃν ἐπονομάζουσι Στύγιον, καὶ τὴν λίμνην, ἣν σχηματίζει ὁ ποταμὸς ἐν τῇ ἐκβολῇ του, Στύγα. Ἔπειτα δὲ οὗτος ὁ ποταμὸς, προσκτησάμενος ἐν τῷ ὕδατι τῆς λίμνης ταύτης καταπληκτικὴν δύναμιν, βυθίζεται ὑπὸ τὴν γῆν, ἔνθα διὰ πολλῶν περιστροφῶν προχωρεῖ κατ᾽ ἐναντίαν διεύθυνσιν πρὸς τὸν Πυριφλεγέθοντα, καὶ συναπαντᾷ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀχερουσιάδα λίμνην κατὰ τὴν ἀντιπέραν ὄχθην· καὶ τὸ ὕδωρ τούτου δὲν μίγνυται μετ᾽ οὐδενὸς ἄλλου, ἀλλὰ καὶ οὗτος κύκλῳ περιελθὼν ἐμβάλλει εἰς τὸν Τάρταρον κατ᾽ ἐναντίαν διεύθυνσιν πρὸς τὸν Πυριφλεγέθοντα· ὀνομάζουσι δὲ οἱ ποιηταὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον Κωκυτόν.

Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμονὴ τῶν νεκρῶν, οἵτινες ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς τόπον, ὅπου ὁ δαίμων ὁδηγεῖ ἕκαστον, δικάζονται πρῶτον οἵ τε καλῶς καὶ ὁσίως βιώσαντες καὶ οἱ μή. Καὶ ὅσοι μὲν ἐγκριθῶσιν ὅτι διήγαγον βίον μέτριον, μήτε πάντη ἐγκληματικὸν, μήτε ὅμως καὶ πάντη ἀνεπίληπτον, φέρονται εἰς τὴν Ἀχερουσιάδα λίμνην καὶ ὑποστάντες τὴν ποινὴν τῶν διαπραχθέντων ἁμαρτημάτων ἀπολύονται καὶ λαμβάνουσι τὴν τιμὴν τῶν ἀγαθῶν των πράξεων κατὰ τὴν ἀξίαν του ἕκαστος· ὅσοι δὲ ἐξελεγχθῶσιν ἀνίατοι ὄντες διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἐγκλημάτων των, ἐξεργασάμενοι πολλὰς καὶ μεγάλας ἱεροσυλίας ἢ πολλοὺς ἀδίκους καὶ παρανόμους φόνους, οὗτοι ῥίπτονται εἰς τὸν Τάρταρον, ὅθεν οὐδέποτε ἐκβαίνουσιν. Ὅσοι ὅμως ἐξελεγχθῶσιν ὅτι ἔπραξαν μεγάλα μὲν, πλὴν ἰάσιμα ἐγκλήματα, οἷον ὑπ᾽ ὀργῆς γενόμενοι πατραλοῖαι καὶ μητραλοῖαι, ἢ ἀνδροφόνοι, καὶ ἔπειτα διῆλθον ἐν μετανοίᾳ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου, οὗτοι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὸν Τάρταρον· ἀλλ᾽ ἀφοῦ διαμείνωσιν ἐκεῖ ἓν ἔτος τὸ κῦμα τοὺς ἐκβάλλει, τοὺς μὲν ἀνδροφόνους εἰς τὸν Κωκυτὸν, τοὺς δὲ πατραλοίας καὶ μητραλοίας εἰς τὸν Πυριφλεγέθοντα. Ὅταν δὲ φερόμενοι ὑπὸ τῶν ποταμῶν τούτων φθάσωσι πλησίον εἰς τὴν Ἀχερουσιάδα λίμνην, ἐνταῦθα βοῶσι καὶ ἐπικαλοῦνται τοὺς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀδικηθέντας καὶ τοὺς καθικετεύουσι νὰ τοῖς ἐπιτρέψωσιν ἵνα ἐκβῶσιν εἰς τὴν λίμνην· καὶ ἐὰν μὲν τοὺς ἐξιλεώσωσιν, ἐκβαίνουσι καὶ παύουσι τῶν κακῶν, εἰδὲ μὴ, ἐπαναλαμβάνουσι τὴν αὐτὴν πορείαν μέχρις οὗ τοὺς ἐξιλεώσωσιν. Ὅσοι ὅμως ἐγκριθῶσιν ὅτι διῆλθον κατ᾽ ἐξοχὴν ὁσίως τὸν βίον,

οὗτοι ἀπαλλάττονται ἐκ τούτων τῶν ἐν τῇ γῇ τόπων, ὡς ἐκ δεσμωτηρίων, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς τὴν ἄνω ἐκείνην καθαρὰν οἴκησιν καὶ οἰκοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔνθα τὰ πάντα εἰσὶ λαμπρότερα, περικαλλέστερα καὶ θειότερα. Ὅσοι δὲ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τούτων ἐκαθαρίσθησαν ἐντελῶς διὰ τῆς φιλοσοφίας ζῶσιν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα πάντη ἀσώματοι, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς οἰκήσεις ἔτι λαμπροτέρας, τούτων, αἵτινες δυσκόλως περιγράφονται.

Τὰ προεκτεθέντα λοιπὸν ἀρκοῦσιν, ὦ Σιμμία, ἵνα μᾶς πείσωσιν ὅτι ὀφείλομεν παντὶ σθένει ν᾽ ἀγωνιζώμεθα πρὸς ἀπόκτησιν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως ἐν τούτῳ τῷ βίῳ· διότι τὸ βραβεῖον τοῦ ἀγῶνος εἶναι ὡραῖον καὶ ἡ ἐλπὶς μεγάλη. Ἀλλ᾽ εἰς ἄνδρα νουνεχῆ δὲν ἁρμόζει βεβαίως τὸ νὰ διϊσχυρισθῇ ὅτι ταῦτα εἶναι ἀπαραλλάκτως οὕτως ὡς ἐγὼ τὰ περιέγραψα· ὅτι ὅμως τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτω πως ἢ παραπλησίως περὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ τὰς οἰκήσεις των, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀθάνατος, τοῦτο νομίζω ὅτι καὶ ἁρμόζει νὰ τὸ διϊσχυρισθῇ καὶ ὅτι εἶναι ἄξιον νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἀλήθειάν του, ἔστω καὶ μὲ ἴδιον αὐτοῦ κίνδυνον· διότι καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως ὡς ἡμεῖς τὸ παριστάνομεν, εἶναι ὅμως καθ᾽ ἑαυτὸ τοσοῦτον ὑψηλὸν καὶ περισπούδαστον, καὶ τοσοῦτον ἱκανοποιεῖ τοὺς πόθους μας, ὥστε ὀφείλομεν νὰ καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα πεισθῶμεν περὶ τούτου ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον νὰ ψευσθῶμεν τῶν προσδοκιῶν καὶ ἐλπίδων μας. Ἂς θαρρῇ λοιπὸν διὰ τὴν ψυχήν του ὅστις ἐν τούτῳ τῷ βίῳ τὰς μὲν ἡδονὰς καὶ τοὺς στολισμοὺς τοῦ σώματος περιεφρόνησεν ὡς ἀλλοτρίους ἑαυτοῦ καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβεῖς, τὰς δὲ ἡδονὰς τῆς ἐπιστήμης ἐπεδίωξε μετὰ σπουδαιότητος, καὶ κοσμήσας τὴν ψυχήν του οὐχὶ δι᾽ ἀλλοτρίου ἀλλὰ διὰ τοῦ εἰς ἑαυτὴν ἰδιάζοντος κόσμου, διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνδρίας καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀληθείας, περιμένει ἡσύχως τὴν ὥραν τῆς εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἀποδημίας του, ἕτοιμος ὢν νὰ πορευθῇ, ὅταν τὸν προσκαλέσῃ ἡ εἱμαρμένη. Ὑμεῖς λοιπόν, εἶπεν ὦ Σιμμία καὶ Κέβης, καὶ οἱ λοιποί, θέλετε ἀποδημήσειν μετὰ ταῦτα ἕκαστος ὅταν σημάνῃ ἡ ὥρα σας· ἐμὲ δὲ σήμερον μὲ προσκαλεῖ ἡ εἱμαρμένη καὶ εἶναι σχεδὸν ὥρα νὰ ὑπάγω εἰς τὸ λουτρόν· διότι μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι κάλλιον νὰ πίω τὸ κώνειον ἀφοῦ λουσθῶ, ἵνα μὴ παρέχω ἐνόχλησιν εἰς τὰς γυναῖκας νὰ λούσωσι τὸ πτῶμά μου.

Τί δὲ παραγγέλλεις, ὦ Σώκρατες, εἰς τούτους ἢ εἰς ἐμὲ, εἶπεν ὁ Κρίτων, ἢ περὶ τῶν παίδων σου, ἢ περὶ ἄλλου τινὸς πράγματος, ὅπερ ἐκτελοῦντες δυνάμεθα μάλιστα νὰ σ᾽ εὐχαριστήσωμεν; Οὐδὲν ἄλλο, ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης, εἰμὴ ὅ,τι πάντοτε σᾶς παρήγγειλα· ἐὰν ἐπιμελῆσθε τὸν ἑαυτόν σας ὅπως προάγησθε εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φρόνησιν, θέλετε εὐχαριστήσειν καὶ ἐμὲ, καὶ τὴν οἰκογένειάν μου, καὶ τὸν ἴδιον ἑαυτόν σας, καὶ ἂν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐδὲν μοὶ ὑποσχεθῆτε· ἀπεναντίας δὲ ἐὰν ἀμελῆτε τὴν μόρφωσίν σας, καὶ δὲν θέλετε νὰ ζῆτε κατὰ τὰ νῦν καὶ τὰ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰρημένα, ὥσπερ κατ᾽ ἴχνη τῆς ἀληθείας, πρὸς οὐδὲν θέλετε μὲ ὠφελήσειν, καὶ ἐὰν ἐν τῷ παρόντι μοὶ κάμητε πολλὰς καὶ ἐνθέρμους ὑποσχέσεις. Ταῦτα μὲν, εἶπεν ὁ Κρίτων, θέλομεν προσπαθήσειν νὰ ἐκπληρώσωμεν ὡς σὺ διατάττεις, ἀλλὰ πῶς νὰ σὲ θάψωμεν; Ὅπως θέλετε, ἀπεκρίνατο ὁ Σωκράτης, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὲ πιάσητε καὶ νὰ μὴ σᾶς ἐκφύγω. Πρᾶγμα παράδοξον! ὁ Κρίτων νομίζει ὅτι εἶμαι ἐκεῖνος, ὃν μέλλει νὰ ἴδῃ ὀλίγον ὕστερον νεκρὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐρωτᾷ πῶς νὰ μὲ θάψῃ. Ὅτι ὅμως ἐγὼ ἤδη ἐν ἐκτάσει διεπραγματεύθην, ὅτι ἀφοῦ πίω τὸ φάρμακον, δὲν θέλω πλέον μείνειν παρ᾽ ἡμῖν, ἀλλ᾽ ὅτι θέλω ἀπέλθειν πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς μακαριότητος, ταῦτα νομίζω ὅτι ἐλάλησα εἰς μάτην ὡς πρὸς αὐτόν. Ὑμεῖς οὖν ἐγγυήθητε εἰς τὸν Κρίτωνα, ὅτι ἀφοῦ ἀποθάνω θέλω ἀπέλθειν, ἵνα βλέπων τὸ πτῶμά μου ἢ καιόμενον ἢ ἐνταφιαζόμενον μὴ λυπῆται ὑπὲρ ἐμοῦ ὡς δεινοπαθοῦντος, μηδὲ λέγῃ ἐν τῇ ταφῇ μου ὅτι ἢ προτίθεται, ἢ κηδεύει ἢ θάπτει τὸν Σωκράτη.

Ταῦτα εἰπὼν ἐσηκώθη καὶ μετέβη εἴς τι δωμάτιον πλησιόχωρον ἵνα λουσθῇ, καὶ ὁ Κρίτων τὸν παρηκολούθει. Ἀφοῦ δὲ ἐλούσθη καὶ ἐφέρθησαν πρὸς αὐτὸν τὰ τρία του παιδία καὶ αἱ οἰκεῖαι γυναῖκες εἰσῆλθον, συνδιελέχθη μετ᾽ ἐκείνων ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κρίτωνος, καὶ παρήγγειλεν αὐταῖς ὅ,τι ἤθελε· κατόπιν δὲ ἀπολύσας τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς ἑταίρους του· ἦν δὲ ἤδη ἡ ὥρα περὶ ἡλίου δυσμάς· καὶ εἰσελθὼν ὁ ὑπηρέτης τῶν ἕνδεκα, ὦ Σώκρατες, εἶπεν, ἐφ᾽ ὅσον χρόνον εἶσαι ἐδῶ μέσα εἰς τὸ δεσμωτήριον σὲ ἐγνώρισα γενναιότατον καὶ πρᾳότατον καὶ ἄριστον ἄνδρα τῶν ὅσοι ποτὲ ἦλθον ἐδῶ, καὶ τώρα εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θέλεις ὀργισθῆν ἐναντίον ἐμοῦ, ἀλλ᾽ ἐναντίον τῶν αἰτίων τῆς συμφορᾶς σου· χαῖρε λοιπὸν, διότι ἐννοεῖς τί ἦλθον νὰ σοὶ ἀναγγείλω, καὶ προσπάθησαν νὰ ὑποφέρῃς ὅσον ἔνεστι καρτερικώτατα ὅ,τι εἶναι ἀναπόδραστον. Καὶ ἐνταυτῷ μετὰ δακρύων μεταστραφεὶς ἀνεχώρησε. Καὶ ὁ Σωκράτης ἀναβλέψας πρὸς αὐτὸν, καὶ σὺ, εἶπε, χαῖρε, καὶ ἡμεῖς θέλομεν ἐκτελέσειν τὴν παραγγελίαν σου. Συνάμα δὲ εἶπε, πόσον εὐγενὴς τοὺς τρόπους εἶναι ὁ ἄνθρωπος· παρ᾽ ἅπαν τὸ διάστημα τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου μὲ ἐπισκέπτετο καὶ συνδιελέγετο μετ᾽ ἐμοῦ ἐνίοτε, καὶ τώρα πόσον εἰλικρινῶς μὲ κλαίει Ἔλα λοιπὸν, ὦ Κρίτων, ἂς ὑπακούσωμεν εἰς αὐτὸν, καὶ ἂς φέρῃ τις τὸ φάρμακον, ἂν ἦναι τριμμένον, εἰ δὲ μὴ, ἂς τὸ τρίψῃ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ

ὁ Κρίτων νομίζω, εἶπεν, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ὅτι ἀκόμη δὲν ἔδυσεν· ἐγὼ δὲ γινώσκω ὅτι καὶ ἄλλοι τὸ ἔπιον πολὺ βραδύτερον ἢ ὅτε ἔλαβον τὴν διαταγὴν, μὴ λοιπὸν ἐπίσπευδε, διότι ἔχει ἀκόμη καιρόν. Ἐπόμενον εἶναι, ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης, νὰ φέρωνται οὕτω ἐκεῖνοι οὓς σὺ λέγεις, ὦ Κρίτων, διότι πιστεύουσιν ὅτι οὕτω φερόμενοι θὰ κερδήσωσί τι, καὶ ἐγὼ ἀπεναντίας ἑπόμενον εἶναι νὰ μὴ φερθῶ οὕτω· διότι ἐὰν τὸ πίω ὀλίγῳ βραδύτερον οὐδὲν ἕτερον πιστεύω νὰ κερδήσω εἰμὴ νὰ φανῶ γελοῖος εἰς ἐμαυτὸν, λειχουδεύων τὴν ζωὴν καὶ φειδόμενος αὐτὴν οὖσαν εἰς τὸ τέλος.

Καὶ ὁ Κρίτων ἀκούσας ταῦτα ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν πλησίον ἑστῶτα δοῦλον· καὶ ὁ δοῦλος ἐξελθὼν μετὰ παρέλευσιν ἱκανοῦ χρόνου ἐπανέκαμψε μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἔμελλε νὰ τῷ δώσῃ τὸ φάρμακον, φέρων αὐτὸ τετριμμένον· ἐντὸς ποτηρίου. Ἰδὼν δὲ ὁ Σωκράτης τὸν ἄνθρωπον, καλὰ, φίλε, εἶπε, τί πρέπει νὰ κάμω; διότι σὺ εἶσαι περὶ τὰ τοιαῦτα ἔμπειρος. Οὐδὲν ἄλλο, ἀπεκρίθη, εἰμὴ ἀφοῦ τὸ πίῃς νὰ περιπατῇς ἑωσοῦ αἰσθανθῇς βάρος εἰς τὰ σκέλη σου, καὶ τότε νὰ πλαγιάσῃς ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ οὕτω τὸ φάρμακον μεθ᾽ ἑαυτοῦ θέλει ἐνεργήσειν. Καὶ ἅμα προσέφερε τὸ ποτήριον εἰς τὸν Σωκράτη. Καὶ οὗτος λαβὼν αὐτὸ μετὰ πολλῆς ἱλαρότητος χωρὶς οὐδόλως νὰ ταραχθῇ, χωρὶς ν᾽ ἀλλοιώσῃ οὔτε τὸ χρῶμα οὔτε τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ κατὰ τὸ σύνηθες ἀσκαρδαμυκτὶ ἐμβλέψας πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἰπέ μοι, εἶπεν, εἶναι ἄδεια ἐκ τούτου τοῦ πόματος νὰ κάμω σπονδὴν εἴη τινα θεὸν, ἢ ὄχι; Τοσοῦτον, ἀπεκρίθη, ὦ Σώκρατες, τρίβομεν, ὅσον εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐνεργήσῃ. Ἐννοῶ, εἶπεν ὁ Σωκράτης· ἀλλὰ τοὐλάχιστον μοὶ εἶναι ἄδεια καὶ ὀφείλω νὰ εὐχηθῶ εἰς τοὺς θεοὺς, ἵνα ἡ ἐντεῦθεν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον μετοίκησίς μου γένηται εὐτυχής. Καὶ ἅμα εἰπὼν ταῦτα ἐπλησίασε τὸ ποτήριον εἰς τὸ στόμα του καὶ τὸ ἔπιεν ὁλοτελῶς μετὰ πολλῆς ἀταραξίας καὶ εὐκολίας.. Καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν, διηγεῖται ὁ Φαίδων πρὸς τὸν Ἐχεκράτη, ἕως τότε ἀντετάξαμεν ἱκανὴν δύναμιν ἵνα κρατήσωμεν τὰ δάκρυα· ὅτε ὅμως τὸν εἴδομεν πίνοντα καὶ ἐκκενώσαντα τὸ ποτήριον πλέον δὲν ἠδυνήθημεν, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ ἄκοντος ἐῤῥέον κρουνηδὸν τὰ δάκρυα, ὥστε καλύψας τὸ πρόσωπόν μου ἔκλαιον οὐχὶ βεβαίως ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὴν ἐμὴν συμφορὰν, διότι ἔμελλον νὰ στερηθῶ τοιούτου φίλου. Ὁ δὲ Κρίτων ἔτι πρότερος ἐμοῦ ἀπεχώρησε μὴ δυνάμενος νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα. Ὁ Ἀπολλόδωρος ὅμως, ὅστις καὶ προλαβόντως δὲν ἔπαυσε δακρύων, τότε μεγάλως κραυγάσας διὰ τῶν κλαυμάτων καὶ τῶν θρήνων του συνεκίνησεν ἐκ βάθους τὰς καρδίας ἁπάντων τῶν παρεστώτων, ἐξαιρουμένου αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους· Ἐκεῖνος δὲ, ὦ τί κάμετε; εἶπε, φίλοι. Ἐγὼ βέβαια ἀπέπεμψα τὰς γυναῖκας μάλιστα διὰ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν σκηνῶν οὕτως ἀτόπων· διότι ἔχω ἐξ ἀκοῆς ὅτι δέον ν᾽ ἀποθνήσκῃ τις μετ᾽ εὐσεβοῦς σιωπῆς· ἡσυχάζετε λοιπὸν καὶ ἐγκαρτερεῖτε. Καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους ἠσχύνθημεν καὶ ἐκρατήσαμεν τὰ δάκρυα. Ὁ δὲ περιπατήσας, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι αἰσθάνεται βάρος εἰς τὰ σκέλη του, κατεκλίθη ὕπτιος, καθὼς τῷ εἶχε παραγγείλειν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἅμα οὗτος ὅστις τῷ εἶχε δώσειν τὸ φάρμακον, ἐφαπτόμενος αὐτὸν ἐκ διαλειμμάτων παρετήρει τοὺς πόδας καὶ τὰ σκέλη του, καὶ ἔπειτα πιέσας δυνατὰ τὸν πόδα του τὸν ἠρώτησεν ἂν αἰσθάνηται· ὁ δὲ ἠρνήσατο· καὶ μετὰ τοῦτο πάλιν τὰς κνήμας του· καὶ οὕτω προχωρῶν ἐπὶ τὰ ἄνω μᾶς ἐπεδείκνυεν ὅτι τὸ σῶμα ἐψύχετο καὶ ἐπάγωνε· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης ἥπτετο τὰ ψυχόμενα μέλη καὶ εἶπεν ὅτι, ὅταν τὸ ψῦχος φθάσῃ εἰς τὴν καρδίαν, τότε θέλει φύγειν. Ἤδη οὖν ἅπαν τὸ ὑπογάστριον αὐτοῦ σχεδὸν ἐψύχετο καὶ ἐκκαλύψας τὸ πρόσωπόν του, διότι ἦτο κεκαλυμμένος, εἶπε, (καὶ οὗτος ἦτον ὁ τελευταῖος λόγος του), ὦ Κρίτων, ὀφείλομεν ἀλεκτρυόνα εἰς τὸν Ἀσκληπιόν· μὴν ἀμελήσητε ν᾽ ἀποδώσητε αὐτῷ τοῦτο τὸ ὄφλημα. Θέλει γένειν τὸ θέλημά σου, ἀπεκρίθη ὁ Κρίτων· ἀλλὰ κύταξε μήπως ἔχῃς νὰ παραγγείλῃς ἄλλο τι. Πλὴν ὁ Σωκράτης οὐδὲν ἔτι ἀπεκρίνατο, ἀλλ᾽ ὀλίγον ἔπειτα ἐτινάχθη καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξεκάλυψεν αὐτόν· ὁ δὲ ἐστύλωσε τὰ ὄμματα· ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ Κρίτων τοῦ ἔκλεισε τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς.

Τοιοῦτον ἐγένετο, ὦ Ἐχέκρατες, τὸ τέλος τοῦ φίλου μας ὅστις ἐχρημάτισεν ἀνὴρ, καὶ τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ διαβεβαιώσωμεν, οὐ μόνον ἄριστος τῶν τότε ἀνθρώπων, ὅσων ἐλάβομεν πεῖραν, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει φρονιμώτατος καὶ δικαιότατος.

Ἡμεῖς δ᾽ οὖν περάναντες ἤδη τὴν περίληψιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Φαίδωνος, ἐξαιτούμεθα συγγνώμην παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν ἂν ἠναγκάσθημεν νὰ μεθερμηνεύσωμεν μᾶλλον ἢ νὰ συνοψίσωμεν τὰ τελευταῖα κεφάλαια τούτου τοῦ φιλοσοφικοδραματικοῦ Διαλόγου, ἑνὸς τῶν ἐξοχωτέρων Πλατωνικῶν ἀριστοτεχνημάτων· διότι ἁπλῆ τις ἐπιτομὴ καὶ σύνοψις ἀποκαθίσταται πάντη ἀνεπαρκὴς ὅπως τοὐλάχιστον ὡς ἐν σκιαγραφίᾳ ἐκφάνῃ τὸ τραγικὸν τῆς δραματικῆς πράξεως ὕψος, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ περίσεμνον τῶν περιστοιχιζουσῶν περιστάσεων, τὸ ἀστεμφὲς καὶ ἀκλόνητον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ πρωταγωνιστοῦντος ἥρωος ἀποδεχομένου τὸν θάνατον μετὰ τῆς ἐμπρεπούσης εἰς τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρχάς του ἀταραξίας καὶ γενναιότητος, καὶ ἐπὶ τέλους δὲ τὴν ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν τελευταίων τούτων γραφικῶν σκηνῶν προηγουμένην εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ

ἀναγινώσκοντος ἁρμονικὴν σύγκρασιν ἀντιθέτων αἰσθημάτων, λυπηρῶν συγχρόνως καὶ εὐφροσύνων ἐντυπώσεων.

Διασάφησις τοῦ Διαλόγου. Τί τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Διαλόγου τούτου; τίς ἡ πρωτίστη καὶ ἄμεσος ἔννοια ἥτις ἐπέρχεται ἡμῖν ἅμα ὡς μετ' ἐπιστασίας ἐπεξέλθωμεν τὸ ὅλον αὐτοῦ ἐμπεριεχόμενον καὶ παρακολουθήσωμεν τὸν τρόπον δι' οὗ ὁ συγγραφεὺς ἀνελίττει αὐτὸ καὶ ἐπεξεργάζεται; Τὸ δραματικὸν καὶ τὸ φιλοσοφικόν, τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ θεωρητικόν, ἡ προσωπικότης τοῦ Σωκράτους ἀδιστάκτως πρεσβεύοντος τὸ δόγμα τῆς ἀθανασίας, καὶ κατ' αὐτὸ μέχρι τελευταίας στιγμῆς τοῦ βίου του ῥυθμίζοντος τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐνεργείας του, καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ διεξαγωγὴ τῶν ἐκ τῆς καθαρᾶς διανοίας παραλαμβανομένων ἀποδείξεων περὶ τῆς ἀϊδίου τῆς ψυχῆς ὑπάρξεως, ἰδοὺ οἱ δύο στήμονες ἐφ' ὧν ἡ ὅλη πραγματεία ἐξυφαίνεται· ἰδοὺ τὰ δύο ἐνόργανα μέλη τῆς ὅλης συγγραφῆς, ἅτινα ὅμως δέον ὅπως ἀπ' ἀλλήλων διατεμνόμενα μελετηθῶσι χωρὶς ἑκάτερα πρὸς ἀκριβῆ ἀνάλυσιν καὶ ὀρθὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς διαλογικῆς ὑποθέσεως. Καὶ πρῶτον σημειωτέον ὅτι·

Ὁ Διάλογος οὗτος ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐμμέσων ἢ διηγηματικῶν, ἐπειδὴ ὁ Πλάτων πρὸς ζωηροτέραν ἅμα δὲ καὶ ἰδανικωτέραν ἔκθεσιν τῶν γεγονότων, ὑποτίθησιν ἄλλον τινὰ ἀφηγούμενον τὰς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ βίου του διδασκαλίας καὶ πράξεις τοῦ Σωκράτους. Παρίστησιν οὖν τὸν Φαίδωνα ἐξιστοροῦντα ἐν Φλιοῦντι, πόλει τῆς Σικυωνίας, πρὸς τὸν φίλον του Ἐχεκράτη τὸν Πυθαγόρειον, τὰ τελευταῖα συμβάντα τοῦ διδασκάλου του· Διατί δὲ ὁ Φαίδων εἰσάγεται ὡς πληροφορῶν τὸν Ἐχεκράτη κατὰ προτίμησιν ἄλλων συνεταίρων του οἵτινες οὐχ ἧττον ἐγένοντο αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διατρεξάντων, οἷος ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης, ἢ ὁ Κρίτων· διότι ὁ μὲν Ἀπολλόδωρος, φύσει μελαγχολικὸς ὢν καὶ ὅλως κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς λύπης, ἐστερεῖτο τῆς πρὸς διακοίνωσιν φιλοσοφημάτων καὶ μεταφυσικῶν ἐννοιῶν ἀπαιτουμένης ἠρεμίας ψυχῆς καὶ διαυγείας πνεύματος· ὁ δὲ Σιμμίας καὶ ὁ Κέβης ἐκπροσωποῦσι τὸ ἄλλο ἄκρον, ἱκανοὶ ὄντες νὰ δώσωσι μὲν λόγον τῶν Σωκρατικῶν περὶ τῆς ψυχῆς θεωριῶν καὶ ἀποδείξεων, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ διερμηνεύσωσι τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς προσωπικὰς τοῦ Σωκράτους σχέσεις. Ὁ δὲ Κρίτων εἶναι μᾶλλον ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ διδασκάλου, ὁ ἀναλαμβάνων τὴν ἐπιστασίαν τῶν οἰκογενειακῶν αὐτοῦ ὑποθέσεων, ὁ σφόδρα περὶ τῆς σωτηρίας του ἐνδιαφερόμενος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐντελῶς ἐζῳκειωμένος πρὸς τὰς φιλοσοφικάς του ἀρχάς, πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας του, οὐχὶ καὶ ὁ εἰσδύων εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ πράξεων, ὅστις καί τοι ἀκροασάμενος τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν του, τὰ ἀλλεπάλληλα λογικὰ ἐπιχειρήματά του περὶ τῆς μετὰ θάνατον τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρξεως, διὰ τῆς πρὸς τὸν Σωκράτη ὅμως ἀπευθυνομένης μετὰ ταῦτα ἐρωτήσεως πῶς νὰ τὸν θάψῃ, καταδεικνύει ὅτι διατελεῖ ἐμμένων εἰς τὰς προκαταλήψεις του, οὔπω εἰσδύσας εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς γενομένης συνδιαλέξεως. Ἀπεναντίας ὅμως ὁ Φαίδων, ὁ θεμελιώσας νέαν Σωκρατικὴν σχολὴν, συνδυάζει ἐν ἑαυτῷ τὰ προσόντα ἐκεῖνα, ἅτινα τὸν ἀποκαθιστῶσιν ἱκανὸν πρὸς ἔκθεσιν τῶν ὑψηλῶν τοῦ Σωκράτους θεωριῶν οὐχ ἧττον ἢ καὶ πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν αἰσθημάτων καὶ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνδρός· διότι καὶ τῆς ἐπιστήμης εἶναι πιστὸς λάτρις, ἑτοίμως παρακολουθῶν τὴν διαλεκτικὴν κίνησιν τῶν νοημάτων, καὶ τῶν λεπτοφυῶν ἐκείνων αἰσθημάτων τῆς στοργῆς, τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ἀγάπης φύσει εὐμοιρεῖ, ὥστε καὶ ἐν ἑαυτῷ νὰ συναισθάνηται καὶ εἰς ἑτέρους νὰ μεταδίδῃ τὰς θλιβερὰς ἐντυπώσεις, ἅστινας ἐνεποίουν ἐν τῇ καρδίᾳ του αἱ τελευταῖαι τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς περιπέτειαι. Ὅθεν ἰδοὺ ὁ λόγος δι' ὃν ὁ Πλάτων ἐναπέθετο ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν Φαίδωνα ὡς τὸν καταλληλότερον διερμηνέα τὴν διήγησιν τοῦτε αἰσθηματικοῦ καὶ τοῦ ἰδανικοῦ μέρους τῆς ἐν λόγῳ ὑποθέσεως.

Ἀλλὰ τὸ εὐφυὲς καὶ ἔντεχνον τῆς Πλατωνικῆς συγγραφῆς παρατηρεῖται οὐχὶ μόνον περὶ τὴν ἐπιτηδείαν εἰσαγωγὴν τοῦ διηγουμένου προσώπου, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ἔξαρσιν τῶν ἐξωτερικῶν ἐκείνων περιστάσεων, ὧν ἡ συνδρομὴ περιβάλλει τὸ ἀντικείμενον τῆς πραγματείας του διά τινος θρησκευτικῆς μεγαλοπρεπείας καὶ σεμνότητος. Τοιαύτην δὲ θεωρητέον τὴν ἕνεκεν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τριακονθημερίαν ἀναβληθεῖσαν ἐκτέλεσιν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ὁ Σωκράτης, κείμενος ἐν μέσῳ δύο ἀντιθέτων καταστάσεων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἦν ἤδη ἐν τοῖς προθύροις τῆς ἀπὸ τῶν γηΐνων δεσμῶν ἀπαλλαγῆς του, καὶ καθίστατο ἐπιδεκτικώτερος τῶν προαισθημάτων ἐκείνων περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν συνήθως ἀναπτυσσομένων εἰς τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἀρχαίων, ἕτοιμον ὄντα πρὸς μετανάστευσιν ἐκ τοῦ προσκαίρου τούτου κόσμου. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ αὐτὸ τὸ αἴτιον τῆς ἀναβολῆς τοῦ θανάτου του, ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, δέον νὰ μὴν ἐκληφθῇ ὡς ἁπλοῦν σύμβαμα, διότι ὁ Σωκράτης παρὰ πάντα τὸν βίον ὑπηρετῶν τὸν Ἀπόλλωνα, τὸν χρησμοδοτήσαντα ὅτι αὐτὸς εἶναι πάντων σοφώτατος, περιέτρεχεν ἄνω κάτω ἀντεξετάζων ἑαυτὸν πρὸς τοὺς πολιτικοὺς, τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς χειροτέχνας ἵνα λύσῃ τὴν ἀπορίαν του τί δηλοῖ ὁ χρησμὸς τοῦ Θεοῦ ἀνακηρύττοντος αὐτὸν σοφώτατον (Ὅρ. Ἀπολ. Σωκρ. κεφ. Γ'.). Ἄλλως δὲ ἐπειδὴ ὁ Ἀπόλλων εἶναι ὁ θεὸς τῆς μαντικῆς, τῆς ἐμπνεύσεως, εἰσάγων ὁ Πλάτων τὸν Σωκράτη διαλεγόμενον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς τί ἄλλο ὑπεμφαίνεται, εἰμὴ ὅτι πραγματεύεται τὸ θέμα τοῦτο ὡς θεόπνευστος, εἰ μὴ ὅτι τὰ ἐπιστημονικὰ μέσα τῶν ἀποδείξεών του εἶναι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δῶρον καὶ ἐπίνοια; Ὅτι δὲ ὁ συγγραφεὺς προέθετο τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς περικοπῆς ἐκείνης τοῦ παρόντος Διαλόγου (84, ε), ἔνθα ὁ Σωκράτης παραβάλλει τὴν προορατικήν του δύναμιν, τὴν μαντικήν του τέχνην πρὸς τὴν τῶν κύκνων, οἵτινες, λέγει, ὅταν προαισθανθῶσιν ὅτι μέλλουν ν' ἀποθάνωσι, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν κελαδοῦσι μάλιστα καὶ πλεῖστα εἴπερ ποτε, χαίροντες ὅτι πορεύονται πρὸς τὸν θεὸν (τὸν Ἀπόλλωνα) οὗτινός εἰσι θεράποντες. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ αὐτοὶ φοβοῦνται τὸν θάνατον, ψευδῶς κρίνουσι καὶ περὶ τῶν κύκνων, λέγοντες ὅτι αὐτοὶ θρηνοῦντες τὸν θάνατόν των κελαδοῦσιν ἀπὸ λύπην, καὶ δὲν παρατηροῦσιν, ὅτι οὐδὲν πτηνὸν κελαδεῖ ὅταν πεινᾷ ἢ ὑποφέρῃ ψῦχος ἢ αἰσθάνηται ἄλλην τινὰ λύπην· ἀλλὰ νομίζω ὅτι οἱ κύκνοι, ἱεροὶ ὄντες τοῦ Ἀπόλλωνος, ἔχουσι μαντικὴν δύναμιν καὶ ὅτι προβλέποντες τὰ ἐν ᾅδου ἀγαθὰ κελαδοῦσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἴπερ ποτε· καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος πιστεύω ὅτι εἰμι ὁμόδουλος τῶν κύκνων καὶ ἱερὸς τοῦ αὐτοῦ θεοῦ, καὶ ὅτι ἔλαβον καὶ ἐγὼ οὐχ ἧττον ἢ ἐκεῖνοι τὴν μαντικὴν παρὰ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν δεσπότου, καὶ ὅτι εἰμι εὔθυμος οὐχ ἧττον ἢ ἐκεῖνοι μέλλων ν' ἀπαλλαχθῶ τοῦ βίου.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀπόλλων εἰς ὃν ὁ Σωκράτης ἐδούλευεν, ἦν θεὸς οὐ μόνον τῆς μαντικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς μουσικῆς ἅμα δὲ καὶ τῆς ποιήσεως, ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ διατί ὁ Σωκράτης, καθὸ ἐνθεάζων καὶ τερπόμενος διὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου προσεγγίζουσαν μετάστασίν του, ἐπεχείρησεν ἐντὸς τοῦ δεσμωτηρίου νὰ συνθέσῃ ἐμμέτρως τὸν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ὕμνον του, ὅστις εὐστόχως χαρακτηρίζεται διὰ τῆς λέξεως *Προοίμιον*, διότι ἀληθῶς ἦν οὗτος προανάκρουσμα καὶ προεισαγωγὴ τῆς ἑπομένης φιλοσοφικῆς του περὶ ψυχῆς διαλέξεως, ἅμα δὲ καὶ εὐχαριστήριος τῷ θεῷ, ὅστις δὲν τὸν ἐξηπάτησε προτρέψας αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τὸν ἠξίωσεν ὅπως νῦν δρέψηται τοὺς καρποὺς τῶν ἀγώνων του διὰ τῆς ἀπολαύσεως τῆς μακαριότητος.

Μετὰ πολλῆς δὲ ἐπιδεξιότητος παρενείρει ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς τὴν διὰ τοῦ Κέβητος γενομένην ἐρώτησιν τοῦ Εὐηνοῦ, ἀποροῦντος διατί ὁ Σωκράτης ἀφοῦ ἐβλήθη εἰς τὰ δεσμὰ συντάσσει ἔμμετρα ποιήματα, ἐνῷ πρότερον οὐδέ ποτε περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπησχολήθη. Τὴν αἰτίαν δὲ τῆς νέας ταύτης ἀσχολίας του ἐξηγήσας ὁ Σωκράτης πρὸς τὸν Κέβητα, παραγγέλλει αὐτῷ ἐπὶ τέλους ἵνα ἀνακοινώσῃ ἐκ μέρους του πρὸς τὸν Εὐηνὸν ὅτι, ἂν ἦναι ὄντως φιλόσοφος, ὀφείλει νὰ ἐπισπεύδῃ τὸν θάνατον οὐχὶ ὅμως καὶ αὐτοχειριζόμενος.

Ἐκ τῆς ἐπιπροσθέτου λοιπὸν ταύτης παραγγελίας τοῦ Σωκράτους ὁ συγγραφεὺς ἀρύεται τὸ θέμα τοῦ Διαλόγου· διότι ὁ Κέβης, ἀνευρίσκων ἀντίφασιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους, τὸν ἐρωτᾷ ἀπορῶν πῶς συμβιβάζονται τὰ δύο ταῦτα, ὅτι ὁ φιλόσοφος ὀφείλει νὰ ἐπισπεύδῃ τὸν θάνατον, ὅτι ὅμως δὲν εἶναι θεμιτὴ ἡ αὐτοχειρία. Πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης ὁ Σωκράτης φέρει δύο λόγους κατὰ τῆς αὐτοχειρίας. Πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ σῶμά μας εἶναι δεσμωτήριον πρὸς τιμωρίαν προλαβόντων ἁμαρτημάτων, ὅθεν δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ δραπετεύσωμεν· τοῦτον ὅμως τὸν λόγον χαρακτηρίζει ὡς δύσκολον καὶ σκοτεινόν. Δεύτερον δὲ ὅτι εἴμεθα κτήματα τῶν θεῶν, ἑπομένως δὲ δὲν εἴμεθα κύριοι τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος καὶ τῆς ζωῆς μας, ὥστε νὰ τὴν ἀφαιρῶμεν ὁπόταν θέλωμεν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν δεσποτῶν μας, ἢ ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ὅτι κατά τινα νόμον τῆς φύσεως ὑπάρχει σύνδεσίς τις τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἑπομένως δὲ ἡ βιαία ἄρσις τῆς συνδέσεως ταύτης ἀναγκαίως προσβάλλει καὶ διαταράττει τὴν θείαν τάξιν. Ἀλλ' οὐδεμίαν ἀπονέμει ὁ Πλάτων ἐπιστημονικὴν ἀξίαν εἰς ἀμφοτέρους τούτους τοὺς λόγους· διότι πορίζεται αὐτοὺς ἐκ τῆς παραδόσεως, ἐκ τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν καὶ παραστάσεων· διότι τὸν μὲν πρῶτον ἀποκαλεῖ *ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενον λόγον*, ἤτοι ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς μυστηρίοις διδασκόμενον, καὶ τοῦ δευτέρου δὲ τὴν πηγὴν ὑποδεικνύει ὡς παραπλησίαν τινὰ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ *λέγεσθαι*. Ὅθεν κυρίως ἀμφιταλαντευόμενος περὶ τοῦ ζητήματος τῆς αὐτοχειρίας, ὡς κατωτέρω δηλωθήσεται, ἐνταῦθα ὑπαινίττεται ὅτι ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι δὲν πρόκειται περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς εἰς θάνατον ἑκουσίας ἀφοσιώσεως τοῦ φιλοσόφου, ἥτις ἀποτελοῦσα τὸ ἀντικείμενον τοῦ ὅλου διαλόγου ἀποδείκνυται διὰ τῆς προσεχῶς ἐπιχειρηθησομένης περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως. Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῇ εἰς ταύτην πραγματεύεται προηγουμένως τὸ θέμα του ὑπ' ἔποψιν ὑποκειμενικὴν, ὡς ἀτομικὴν πεποίθησιν τοῦ Σωκράτους πιστεύοντος τὴν ἀθανασίαν ὡς τὸ οὗ ἕνεκα, ὡς τὸ τέλος τῶν φιλοσοφικῶν ἀγώνων καὶ προσπαθήσεων.

Ὁρμώμενος οὖν ἐκ τοῦ ἀκριβοῦς ὁρισμοῦ τοῦ θανάτου, ὅτι εἶναι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἐπὶ τούτου ἐποικοδομεῖ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ὁλοσχερὴς

σπουδὴ καὶ τάσις τοῦ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντος ὀφείλει νὰ ἦναι ἀδιάκοπος μελέτη τοῦ θανάτου, ὅτι ὁ φιλόσοφος παρὰ πάντα τὸν βίον του ἄλλο τι δὲν ὀφείλει νὰ ἐπισπεύδῃ καὶ νὰ ὀρέγηται ἢ τὸν θάνατον. Αὕτη δὲ ἡ οὕτως εἰπεῖν προεισαγωγικὴ ἀπόδειξις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ θεωρητικόν, προχωροῦν ἀπὸ τῆς πράξεως εἰς τὴν θεωρίαν, εἰς τὴν καθαρὰν γνῶσιν (μέχρι σελ. 68. B) τὸ δὲ πρακτικόν, παλινδρομοῦν ἀπὸ τῆς θεωρίας εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀπὸ τῆς μετὰ θάνατον ἐντελῶς ἀποκτωμένης καθαρᾶς γνώσεως εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς ὄντως μιᾶς ἀρετῆς κατ' ἀντίθεσιν τῶν πολλῶν ἀρετῶν (69, B).— Ὅθεν τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἐπεξερχόμενοι συνάγομεν ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁ φιλόσοφος ἀδιαφορεῖ ἢ καὶ περιφρονεῖ τὰς σωματικὰς ἡδονάς, ἐπιδιδόμενος ὁλοτελῶς εἰς διαμόρφωσιν τῆς ψυχῆς, εἰς ἀπόκτησιν γνώσεων, ἑπομένως δὲ καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς ὁ τοιοῦτος νομίζεται ὅτι πλησιάζει εἰς τὸν θάνατον· ἔπειτα ἀποφεύγει καθ' ὅσον δύναται τὴν μετὰ τοῦ σώματος συγκοινωνίαν, διότι αἱ αἰσθήσεις ἀλλοιοῦσι καὶ παραμορφόνουσι καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθητικὰ ἀντικείμενα· τὴν δὲ καθαρὰν γνῶσιν αὐτοῦ τοῦ ὄντος ἄλλως δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ εἰμὴ διὰ τῆς καθαρᾶς διανοίας ὅσον ἔνεστιν ἀπεχόμενος τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὤτων, καθόλου δ' εἰπεῖν σύμπαντος τοῦ σώματος ἅ τε ταράττοντος τὴν ψυχὴν καὶ ἀποκωλύοντος αὐτὴν ἵνα ἀποκτήσῃ ἀλήθειαν καὶ φρόνησιν, ἣν ἐντελῶς τότε μόνον θέλομεν καταστῆν ἱκανοὶ ὅπως ἐπιτύχωμεν, ὅταν ἀποθάνωμεν, ὄχι ὅμως καὶ ἐνόσῳ ζῶμεν ἕνεκεν τῶν περὶ τὸ σῶμα ἀναποδράστων ἀσχολήσεων. Ὅθεν ἕπεται ὅτι ὁ τῳόντι φιλόσοφος, πόρρω ἀπέχων τοῦ νὰ φοβῆται, ἀπεναντίας χαίρει διὰ τὸν θάνατον, ἀναλογιζόμενος ὅτι δι' αὐτοῦ ἐπιτυγχάνει τὸ ἀντικείμενον τῶν διὰ βίου πόθων του, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Εἰς δὲ τὸ πρακτικὸν μέρος δείκνυται τὸ ὑπέροχον καὶ τὸ γνήσιον τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀληθῶς φιλοσόφου, ἀντιπαραβαλλομένης πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· διότι οὗτοι μὲν καταχρηστικῶς καλοῦνται ἐνάρετοι κυρίως ὄντες φιλοσώματοι, ἑπομένως δὲ φιλοχρήματοι ἢ φιλόδοξοι, ἐφ' ὅσον τὸ ἐλατήριον τῶν πράξεών των δὲν εἶναι ἡ ἠθικότης, ἡ αὐταπάρνησις, ἀλλὰ τὸ πάθος, ὁ ἐγωϊσμὸς, ἀπεναντίας δὲ ὁ ἀληθῶς φιλόσοφος ἔχει ὡς ἐλατήριον αὐτῶν τὴν φρόνησιν, τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, διότι οὐδὲν ἕτερον πράττει εἰμὴ ὅ,τι γινώσκει ὅτι εἶναι ἀληθὲς, ἀγαθὸν καὶ δίκαιον. Ὅθεν ἡ γνῶσις τοῦ ἀληθοῦς εἶναι τὸ ἑνωτικὸν κέντρον ἁπασῶν τῶν ἀρετῶν. Τέλος δὲ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ (69. E.) τὸ ἀληθὲς παραβάλλεται πρὸς τὴν ἐν μυστηρίοις τελουμένην κάθαρσιν, ἐν οἷς διδάσκεται ὅτι ὅστις μεταβῇ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἀμύητος καὶ ἀκάθαρτος, θέλει κεῖσθαι εἰς τὸν βόρβορον· ὁ δὲ μεταβὰς ἐκεῖσε κεκαθαρμένος καὶ μεμυσταγωγημένος θέλει συνδιατρίβειν μετὰ τῶν θεῶν, οὗτος δὲ εἶναι ὁ ὀρθῶς φιλοσοφήσας, ἐνῷ ὁ ἀφιλόσοφος θέλει διατηρεῖν μεθ' ἑαυτοῦ σωματικόν τινα βόρβορον καὶ μετὰ θάνατον.

Ἀλλὰ πρὸς τί ἀποβλέπων ὁ συγγραφεὺς προέταξε τὴν ἠθικὴν ταύτην τοῦ Σωκράτους πεποίθησιν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς; Βεβαίως ὅπως καταδείξῃ ὅτι αὕτη εἶναι τὸ ἔρισμα καὶ ἡ ὑπόστασις πάσης περαιτέρω ἀποδείξεως, ὅπως προειδοποιήσῃ τὸν ἀναγνώστην ὅτι τὸ ἔντεχνον οἰκοδόμημα τῆς διαλεκτικῆς ἀποδείξεως, εἰ καὶ ἐπιχορηγεῖ πᾶν εἴτι ἀνθρωπίνη διάνοια δύναται νὰ ἐπιχορηγήσῃ, εἶναι ὅμως ἀνεπαρκὲς καὶ ἐλλειμματῶδες ὅταν ἐξαμβλύνηται τὸ ἠθικὸν αἴσθημα, ὅταν κλονίζηται ἡ αὐθόρμητος ἐκείνη πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν. Μάλιστα δὲ ἐπανειλημμένως ἐν τῷ διαλόγῳ ὑπομιμνήσκει τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν ἀτέλειαν τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως. Οὕτω π. χ. ὁ Σιμμίας προτείνων τοὺς διαλογισμούς του «νομίζω, λέγει, καθὼς ἴσως »καὶ σὺ, ὦ Σώκρατες, ὅτι ὡς πρὸς τὰ ζητήματα »ταῦτα εἶναι ἀδύνατον, ἢ δυσκολώτατον νὰ γνωρί»σῃ τις τὴν ἀλήθειαν ἐν τούτῳ τῷ βίῳ, τὸ νὰ μὴν »ἐρευνᾷ ὅμως παντὶ τρόπῳ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ νὰ »μὴν ἐπιμένῃ ἀσχολούμενος ἑωσοῦ ἐξαντλήσας ὅλα »τὰ μέσα τῆς ἐρεύνης ἀπελπισθῇ νὰ φθάσῃ εἰς θετι»κόν τι ἐξαγόμενον, τοῦτο εἶναι σημεῖον ἀνθρώπου »πάνυ ἀνάνδρου καὶ φυγοπόνου· διότι δέον νὰ κα»τορθώσῃ ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ νὰ μάθῃ παρ' ἄλλων »πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ ἐφεύρῃ ἐφ' ἑαυτοῦ του. »ἢ ἐὰν τοῦτο ᾖναι ἀδύνατον, νὰ ἐκλέξῃ τοὐλάχι»στον μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων συλλογισμῶν τὸν »καλήτερον καὶ μᾶλλον ἀκαταγώνιστον, καὶ ἐπὶ »τούτου ἐπιβιβαζόμενος ὡς ἐπὶ πλοιαρίου, νὰ δια»πλεύσῃ καὶ μετὰ κινδύνου τὸν βίον, ἐκτὸς μόνον »ἐὰν δυνηθῇ τις νὰ διαπλεύσῃ αὐτὸν ἐπὶ ἀσφαλε»στέρου πλοίου, θείου τινὸς λόγου.» (85 C—D.) Τέλος δὲ ἐν ἑτέρῳ τινὶ χωρίῳ τοῦ αὐτοῦ Διαλόγου (107. A—B), μετὰ τὴν λύσιν ἁπάντων τῶν ὑπὸ τοῦ Κέβητος καὶ Σιμμίου προταθέντων ἀπορημάτων, ἀπαντᾶται ἡ ἐφεξῆς ὁμολογία τοῦ Σιμμίου· «Οὐδὲ »ἐγὼ ἔχω πλέον ν' ἀντιτείνω τι εἰς τοὺς λόγους »τοῦ Σωκράτους· ἀναλογιζόμενος ὅμως τὴν σπου»δαιότητα τοῦ ἀντικειμένου καὶ συναισθανόμενος »τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ὡς πρὸς τοιούτου εἴ»δους ἐρεύνας, ἀναγκάζομαι νὰ ἔχω ἔτι ἐν ἐμαυτῷ »δισταγμὸν καὶ ἀμφιβολίαν περὶ τῶν εἰρημένων.»

Τὸ ἔμφυτον λοιπὸν αἴσθημα, ἡ ἐνδόμυχος τοῦ ὑποκειμένου πληροφορία καὶ πεποίθησις περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀθανασίας διαχαράττεται ὡς ὁ ἀναγκαῖος καὶ ἄφυκτος ὅρος πάσης περαιτέρω θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ ἀναζητήσεως. Ὅθεν μετὰ τὰς πρώτας ταύτας προαναμνήσεις τοῦ Σωκράτους ἐξετάσαντος τί τὸ τέλος καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ ἀληθοῦς φιλοσόφου, ἔπονται αἱ διαλεκτικαὶ ἀποδείξεις περὶ ἀϊδιότητος καὶ τῆς ἀφθαρσίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, αἵτινες δέον νὰ ἐκληφθῶσιν οὐχὶ ὡς ἀσυνάρτητοι καὶ ἀσχέτως ἀλλήλαις παρακείμεναι ἄνευ ἐσωτερικῆς τινος ἀλληλουχίας καὶ διοργανώσεως, ἀλλ' ὡς διαδοχικὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας, προϊούσης ἀπὸ τοῦ ἐπιπολαιοτέρου καὶ μᾶλλον ἀφῃρημένου ἐπὶ τὸ οὐσιωδέστερον καὶ ὁριστικώτερον. (*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΕΡΩΣ.

ΚΩΜΩΔΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

εἰς μίαν πρᾶξιν καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ.

Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τοῦ Μερύ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλ. 407.)

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΡΟΔΙΑ, ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὁ Ἡρόστρατος εἰσερχόμενος ἀσπάζεται τοὺς ἐφεστίους θεούς.

ΡΟΔΙΑ, καθ' ἑαυτήν.

Εἶναι μάλιστα καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐγενής...

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Εἶσαι μόνη, Ῥοδία;

ΡΟΔΙΑ.

Μάλιστα, κύριε Ἡρόστρατε.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Καὶ ἡ ὡραία σου κυρία;...

ΡΟΔΙΑ.

Ἐξῆλθεν... Εἶναι θεὰ αὐτὴν τὴν στιγμήν.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Τί λέγεις, Ῥοδία;

ΡΟΔΙΑ.

Ἂν θέλῃς νὰ τὴν λατρεύσῃς δεύτερος, ὕπαγε εἰς τὸ γλυφεῖον τοῦ γλύπτου Σκόπα.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ, σκιρτῶν.

Θεὲ τοῦ Ἅδου! Ἡ Ἀθηναῖς εἰς τοῦ Σκόπα! Ὦ θεία Αἰδὼς, τὸ ἄγαλμά σου ἐγυμνώθη!

ΡΟΔΙΑ.

Μὴ ταράττεσαι, ὅλα ἐτελείωσαν.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Τὸ ἄγαλμα ἐτελειώθη;

ΡΟΔΙΑ.

Καὶ ἡ θεὰ ἐπίσης. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐντελὴς ἀπελπισία...

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὁμίλει, Ῥοδία· δός μοι ζωὴν ἢ θάνατον.

ΡΟΔΙΑ.

Ζῆσε, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐκολώτερον. Οἱ ἀντίζηλοι θὰ ἐτίθεντο εἰς πολὺ εὐχάριστον θέσιν ἂν ἐφονευόμεθα τόσον ἀνοήτως. Ἡ Ἀθηναῖς εὐθηνότατα ἐπλήρωσε τὴν θέσιν της εἰς τὸν Ὄλυμπον διὰ τοῦ κιβδήλου νομίσματος τῆς ἐλπίδος. Ὁ Σκόπας εἶναι ἁπλοῦς μνηστὴρ τῆς Πηνελόπης καὶ τίποτε περισσότερον.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὁρκίζεσαι εἰς τὴν Στύγα!

ΡΟΔΙΑ.

Ἀκόμη καλλίτερα! τί με μέλει διὰ τὴν Στύγα! Ὁρκίζομαι εἰς τὸν θεὸν Ὑμέναιον ὁ ὁποῖος φορεῖ κίτρινον χιτῶνα! Ἂν λέγω ψεύματα νὰ μείνω κόρη μέχρι θανάτου!

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἔχω ἀνάγκην νὰ σὲ πιστεύσω καὶ σὲ πιστεύω.

ΡΟΔΙΑ.

Ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω νὰ λάβῃς προφυλάξεις. Οἱ γλύπται μαλακύνουσι τὸν χαλκὸν μὲ τὸν καιρὸν, καὶ ἡ ὡραία Ἀθηναῖς εἶναι κατεσκευασμένη ἀπὸ γυναικεῖον μέταλλον.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὦ! οὔτε μίαν ἡμέραν θὰ χάσω.

ΡΟΔΙΑ.

Ἂς ἴδωμεν, τί θὰ κάμῃς, κύριε Ἡρόστρατε;

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Εἶμαι πλούσιος, θὰ κάμω τὸ πᾶν.

ΡΟΔΙΑ.

Δὲν εἶναι τίποτε. Εὑρὲ κἀμμίαν ἰδέαν...

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἡ κεφαλή μου καίει...

ΡΟΔΙΑ.

Ἡ εἰδική μου εἶναι ψυχρά... Θέλεις μίαν καλὴν συμβουλήν;

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Δός.

ΡΟΔΙΑ.

Καὶ εἰς ἀνταλλαγὴν τί θὰ μοὶ δώσῃς;

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἕνα νέον Λέσβιον, ἄνδρα, καὶ χρυσὸν ὅσον νὰ γεμίσῃς ἕνα μόδιον.

ΡΟΔΙΑ.

Καὶ ὁ νέος Λέσβιος θὰ μ' ἀγαπᾷ;

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Μὰ τὸν Ἀπόλλωνα! ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ σὲ δώσω ἄνδρα τυφλόν! Ὅποιος σὲ βλέπει σὲ ἀγαπᾷ.

ΡΟΔΙΑ.

Εἶσαι ἀξιολάτρευτος! καὶ ἡ κυρία μου εἶναι θεότρελλη νὰ ἐπιδιώκῃ τὸν χονδροειδῆ ἐκεῖνον ἀγαλματοποιὸν, ὁ ὁποῖος ἀνετράφη μὲ τοὺς Πάνας τῶν δασῶν τῆς Ἀρκαδίας...

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἀλλ' εἰπὲ τὴν ἰδέαν σου! Ἐμπρὸς τὴν ἰδέαν σου...

ΡΟΔΙΑ.

Ἰδοὺ αὐτήν... Εἶσαι ζωγράφος ὡς ὁ Ζεῦξις;

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὄχι.

ΡΟΔΙΑ.

Γλύπτης ὡς ὁ Πραξιτέλης;

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὄχι.

ΡΟΔΙΑ.

Μουσικὸς ὡς ὁ Ὀρφεύς;

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὄχι.

ΡΟΔΙΑ.

Ποιητὴς ὡς ὁ Εὐριπίδης;

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὄχι.

ΡΟΔΙΑ.

Τί εἶσαι λοιπόν;

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Εἶμαι πλούσιος.

ΡΟΔΙΑ.

Ἡ ὡραία μου κυρία μόνην τὴν δόξαν ἀγαπᾷ, δὲν ζῇ διὰ νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαναζήσῃ· ζητεῖ προῖκα παρὰ τοῦ ἐραστοῦ τὴν ἀθανασίαν· καὶ ὅλος σου ὁ πλοῦτος δὲν εἰμπορεῖ νὰ πληρώσῃ αὐτὴν τὴν προῖκα. Καὶ ὅμως ὁ πλοῦτος εἶναι πάντοτε χρήσιμος. Ἔχεις δύο τριήρεις εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου, ὕπαγε καὶ διάταξε ν' ἀνασύρουν τὴν ἄγκυραν. Ἀφίνεις τὴν Σάμον πρὸς τ' ἀριστερὰ, παραλλάσσεις τ' ἀκρωτήρια τοῦ Κωρύκου καὶ τοῦ Ἀργέννου καὶ περιμένεις εἰς τὸν κόλπον τῆς Μελαίνης τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον φέρει εἰς Μιτυλήνην τὰ πλούσια ὑφάσματα τῆς Μιλήτου. Οἱ ὑπηρέται καὶ οἱ δοῦλοί σου μετημφιεσμένοι εἰς Σαμίους πειρατὰς, προσβάλλουσι τὸ πλοῖον καὶ ἁρπάζουσι τὸν Σκόπαν καὶ τὴν Ἀθηναΐδα. Σὺ, ἐντὸς τῆς ἄλλης τριήρεως προσβάλλεις τοὺς ἅρπαγας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Μιτυλήνης. Ἡ Ἀθηναῖς θὰ λειποθυμήσῃ, κατὰ τὸ γυναικεῖον ἔθιμον, καὶ ὅταν συνέλθῃ θὰ εὑρεθῇ ἐνώπιον ἥρωος ἐλευθερωτοῦ, πλήρους σεβασμοῦ, καὶ μάλιστα πληγωμένου, ἂν κρίνῃ εὔλογον. Τὸν δὲ Σκόπαν οἱ δοῦλοί σου μεταφέρουσι καὶ πωλοῦσιν εὐθὺς εἰς τὴν Προποντίδα. Ἔπειτα χαράσσεις τὴν νίκην σου ἐν Μιτυλήνῃ, ἐπὶ τῶν τεσσάρων παρειῶν πυραμίδος ἐχούσης ὕψος διακοσίων πήχεων καὶ στεφομένης ὑπὸ τοῦ κολοσσιαίου ἀγάλματος τῆς Ἀθηναΐδος· Ἀκολούθησον τὴν συμβουλήν μου καὶ ἡ ὑπερήφανός μου κυρία θὰ γείνῃ δούλη σου· τῇ δίδεις δόξαν, σ' ἀνταποδίδει ἔρωτα.

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ῥοδία, ἡ Ἀθηνᾶ ὁμιλεῖ διὰ τοῦ στόματός σου· θ' ἀκολουθήσω τὴν συμβουλήν σου.

ΡΟΔΙΑ.

Μὴ λησμονήσῃς τὸν Λέσβιόν μου.

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἑτοιμάσου νὰ τὸν ἀγαπήσῃς.

ΡΟΔΙΑ.

Τὸν ἀγαπῶ ἤδη... (Βροντᾷ. Ἡ Ῥοδία φαίνεται περίτρομος.) Θεὲ τῆς ἡμέρας τί μᾶς ἀναγγέλλεις; (Τρέχει πρὸς τὸ δρύφακτον.) Ὁ κεραυνὸς μυκᾶται ὑπὸ αἴθριον οὐρανόν!

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ῥοδία, ἀναχωρῶ...

ΡΟΔΙΑ, κρατοῦσα αὐτόν.

Μὴ μ' ἀφῆς μόνην, σὲ ἱκετεύω ἐν ὀνόματι τῶν θυγατέρων τοῦ Διὸς Λιτῶν!

Βροντᾷ ἐκ δευτέρου.

ΠΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Δὲν θέλω νὰ μὲ ἴδῃ ἡ Ἀθηναῖς... Ἄφες με νὰ φύγω...

ΡΟΔΙΑ.

Ἰδοὺ αὐτή...

Ὁ Ἡρόστρατος κρύπτεται ὄπισθεν παραπετάσματος.

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ, ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Βρόντα, κεραυνὲ τοῦ Ὀλύμπου! Παιανίζεις τὴν νίκην μου! Πρὸ μικροῦ εἶδον ἐγγραφόμενον τὸ ἀθάνατον ὄνομά μου ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σκόπα!

ΡΟΔΙΑ.

Ἡ γειτόνισσα εἶναι ὠργισμένη; ἐχάθημεν!

Βροντᾷ ἀδιακόπως.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τώρα δὲν με μέλει ν' ἀποθάνω!

ΡΟΔΙΑ.

Ἐγὼ ὅμως, ἡ ὁποία δὲν ἔχω ἄγαλμα φέρον τὸ ὄνομά μου! ἐγὼ θέλω νὰ ζήσω! θέλω ν' ἀγαπήσω!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ὑπερήφανε, πιστεύεις ὅτι ἡ Ἄρτεμις θὰ σὲ τιμήσῃ διὰ τοῦ κεραυνοῦ της;

ΡΟΔΙΑ.

Ἀλλ' ἂν ὁ κεραυνὸς πέσῃ ἐπάνω σου, φοβοῦμαι κἀνὲν παραπήδημα ἢ κἀμμίαν ἀνεπιτηδειότητα τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία δὲν εἶναι συνειθισμένη νὰ κεραυνοβολῇ τοὺς θνητούς.

Ῥήγνυται κεραυνὸς· ἡ Ἀθηναῖς βλέπει ὑπερηφάνως τὸν οὐρανόν. Ἡ Ῥοδία πίπτει κατὰ γῆς ῥηγνύουσα κραυγήν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Λέγω ὡς ὁ Αἴας θ' ἀποφύγω τὸν θάνατον καὶ ἀκόντων τῶν Θεῶν!.. (Ἐγγίζουσα διὰ τῆς χειρὸς τῇ Ῥοδίᾳ.) Ἐμπρὸς, δειλὴ κόρη, ἐπάνω.

ΡΟΔΙΑ, συνερχομένη μικρὸν κατὰ μικρόν.

(Δι' ἀσθενοῦς φωνῆς.) Μήπως εἶμαι εἰς τὰ Ἠλύσια;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ὄχι, ἐγέρθητι.

ΡΟΔΙΑ, ἐγειρομένη.

Ὁ Λέσβιός μου παρ' ὀλίγον ἔγεινε χῆρος... Ὡραία μου κυρία, σὲ χαρίζω τὴν ζωὴν ἂν συγκατατίθεσαι νὰ μ' ἀποδώσῃς τὴν ἐλευθερίαν. Δὲν εἶμαι ἀσφαλὴς εἰς τὴν οἰκίαν σου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἰδοὺ πῶς εἶναι κατεσκευασμέναι αἱ μικρογεννημέναι γυναῖκες!

ΡΟΔΙΑ.

Φεῦ! ναὶ, οὕτως ἐπλάσθημεν! Φοβούμεθα τὸν κεραυνὸν καὶ ἀγαπῶμεν τὸν ἥλιον, τὴν αἰθρίαν, τοὺς χοροὺς καὶ τὸν ἔρωτα· νομίζομεν τὰ κυπαρίσσια λυπηρὰ καὶ τοὺς τάφους ψυχροὺς καὶ προτιμῶμεν τοῦ θανάτου τὴν ζωήν. Συγχώρησόν με τὸ χονδροειδὲς τοῦτο λάθος καὶ στεῖλέ με εἰς τὴν Λέσβον.

ΑΘΗΝΑΙΣ, τείνουσα τὸ οὖς εἰς ἐξωτερικὸν θόρυβον.

Σιώπα.... Νομίζω ὅτι ἀκούω τὴν φωνὴν τοῦ Σκόπα.

ΡΟΔΙΑ.

Εἴθε ὁ Πλούτων νὰ ἐπάρῃ ὅλους τοὺς γλύπτας εἰς τὸν Ἅδην!

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

ΑΙ ΑΥΤΑΙ, ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ κεκρυμμένος, ΣΚΟΠΑΣ.

ΣΚΟΠΑΣ, εἰσερχόμενος ἐν σπουδῇ καὶ ἔχων τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν κόμην ἄνω κάτω.

Ἂς ἀνοιχθῇ ἡ γῆ καὶ ἂς μὲ καταπίῃ! Δόξαν, ὄνομα, μέλλον, ἔρωτα, τὸ πᾶν ἀπώλεσα!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τί λέγεις, Σκόπα!

ΣΚΟΠΑΣ.

Ὁ κεραυνὸς συνέτριψε τὸ θεῖόν μου ἄγαλμα· κεῖται καταγῆς ὡς πτῶμα θεότητος· ὁ πατὴρ δὲν ἀναγνωρίζει πλέον τὴν κόρην! Τὸ ὄνομά σου, καλὴ Ἀθηναῖς, τὸ ὄνομά σου, τὸ ὁποῖον ἡ εὐλαβής μου χεὶρ εἶχε χαράξει πρὸ μικροῦ, ἠφανίσθη ὑπὸ πυρίνην πλᾶκα, οὐδὲ γράμμα ἀπέμεινεν! Οἱ ὡραῖοι πόδες τῆς Ἀφροδίτης μου συνετρίβησαν ὡς πόδες νεάνιδος ὑπὸ χαλκίνους τροχούς! Καὶ ἀφ' οὗ εἶδον τὸν ἀκρωτηριασμὸν τοῦτον ἡ ζωὴ ἔμεινεν εἰς τὴν καρδίαν μου! Ἀθηναῖς, ἀγάπα με, διότι ἐπέζησα!

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἀφ' οὗ ἤκουσε συγκεκινημένη ὑπὸ φλογώδους ὀργῆς.

Ἐκεῖθεν ἦλθεν ὁ κεραυνός! (δεικνύει τὸν ναὸν τῆς Ἐφέσου) δὲν ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ! Βλέπω τὴν γυναῖκα ἐντὸς τῆς θεᾶς! Πρέπει ἡ Ἄρτεμις νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῆς γυναικὸς καὶ νὰ ἴδῃ Νέμεσιν τοῦ Ταινάρου τὴν Ἀθηναΐδα τῆς Μιτυλήνης! Μ' ἀγαπᾷς, Σκόπα;

ΣΚΟΠΑΣ.

Ἂν σ' αγαπῶ!.. Ἡ καρδία μου συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν ἐρωτικὴν φλόγα τοῦ ἰωνικοῦ κλίματος, καὶ ὁ ἔρως μου ἔδωκε ζωὴν μὲν εἰς τὸ μάρμαρον, ὀργὴν δὲ εἰς ζηλότυπον θεόν!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ὁ ἔρως δὲν λέγεται, ἀποδεικνύεται... Ἄκουσε, Σκόπα... Ἀπέναντι, ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκείνης, ὑπάρχει ναὸς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἄγαλμα, τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία, καθὼς ὅλαι αἱ ψευδόσεμνοι, φορεῖ βαρεῖαν ἐσθῆτα διὰ νὰ κρύψῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματός της. Ἀπόψε, τὴν ὥραν καθ' ἣν ψάλλεται ὁ ὕμνος εἰς τὴν Ἑκάτην, κρύφθητι εἰς τὰς κρύπτας τοῦ βωμοῦ, ὅπου ῥέει τὸ αἷμα τῶν θυσιῶν καὶ ὅταν ὁ θυρωρὸς κλείσῃ τὰς θύρας τοῦ ναοῦ, σύντριψε τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ τοῦ βάθρου του.

ΣΚΟΠΑΣ, ὑποχωρῶν ὑπὸ φρίκης.

Ἀθηναῖς! Ἀθηναῖς!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἀρνεῖσαι!

Ὁ Ἡρόστρατος φαίνεται, ἐξερχόμενος μετὰ προσοχῆς.

ΣΚΟΠΑΣ.

Ζητεῖς παρ' ἐμοῦ φρικῶδες ἀνοσιούργημα!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Δέν με ἀγαπᾷς!

ΣΚΟΠΑΣ.

Ζήτησε τὴν ζωήν μου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Τί νὰ τὴν κάμω; Ἐγὼ δὲν ἔχω κεραυνὸν ἐκδικητικόν! Ἡ Δῆμνος δὲν μ' ἀνοίγει τὸ χαλκεῖόν της! Κεραυνός μου εἶναι ἡ χεὶρ σου. Θέλεις νὰ μ' ἐκδικήσῃς; Σιωπᾷς... ἀρνεῖσαι ἐπιμόνως;.. Εἶσαι ἀνάξιος ἀγάπης... Φύγε, καὶ μὴ φανῇς ποτε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου!

ΣΚΟΠΑΣ.

Σωφρόνησε, καλὴ Ἀθηναῖς! ἡ θυγάτηρ τοῦ οὐρανοῦ δικαιοσύνη ἂς σε φωτίσῃ καὶ...

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡ δικαιοσύνη σιωπᾷ ὅταν ὁμιλῇ ἡ ἐκδίκησις· σ' ἐρωτῶ τελευταίαν φορὰν ἂν θέλῃς νὰ μ' ὑπακούσῃς. Ἀπάντησε... Σιωπᾷ!.. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ θάρρος τῶν ἀνδρῶν τούτων! Αὐτὸς εἶναι ὁ ἔρως τῶν καλλιτεχνῶν! Ἀγαπῶσι τὴν γυναῖκα μόνον διὰ νὰ τὴν μετατρέπωσιν εἰς μάρμαρον, ν' ἀπαθανατίζωσι τὸ ὄνομά των καὶ νὰ λησμονῶσι τὸ πρωτότυπον! Φύγε! Φύγε!

ΣΚΟΠΑΣ.

Ἀναχωρῶ καὶ φυλάττω τὸν ἔρωτά μου· τρέχω νὰ κρύψω τὸν βίον μου εἰς τὴν γενέτειράν μου νῆσον. Θραύω τὴν σμίλην μου καὶ παραλαμβάνω τὸ ἔνδοξον μαρμάρινον πτῶμα, τὸ δικαίως κεραυνοβοληθὲν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀλαζονείας θεῶν. Θὰ κρύψω εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς τὸν κορμὸν ἐκεῖνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀκτινοβολεῖ εἰσέτι ἡ καλλονή σου. Ἴσως ποτὲ, μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, ἀνασκάψωσι τὸ λείψανον τοῦτο, καὶ οἱ καλλιτέχναι, οἵτινες θὰ τὸ ἴδωσιν οὕτως ἠκρωτηριασμένον, θέλουσι κύψει εὐσεβῶς ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ θέλουσι ζητήσει μάτην τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου ὅστις τὸ κατεσκεύασε καὶ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς ἥτις τὸν ἐνέπνευσεν. Ἡ ἐκδίκησίς μου θὰ ἦναι ἡ παράδοσις τοῦ αἰνίγματος τούτου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· τοῦτο θὰ ᾖναι ἡ παρηγορία τῆς ἐξορίας καὶ τοῦ θανάτου μου!

Ἐξέρχεται.

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

ΑΘΗΝΑΙΣ, μόνη.

Ἄνανδρε!.. Δὲν θὰ εὕρω κανένα ἐκδικητήν!.. Ἰδὲ ἀνθρώπους τολμῶντας νὰ ὁμιλῶσι περὶ ἔρωτος! Ὦ! ὁ αἰὼν τῶν ἡρωϊκῶν ἐραστῶν παρῆλθε! Πειρίθοε, Θησεῦ, Ἰξίον, δὲν ἔχετε πλέον διαδόχους εἰς τὴν ἐκπεσοῦσαν πατρίδα μας! ὁ ἡρωϊσμὸς ἐμφωλεύει εἰς τὰς καρδίας τῶν γυναικῶν! Ζήτησε πανταχοῦ εἰς τὰς πόλεις, οὐδεὶς ἀνὴρ ὑπάρχει!

ΣΚΗΝΗ Η'.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ, εἰσερχόμενος ἐσπευσμένως.

Παρὼν ὁ ἀνήρ!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡρόστρατε, μὲ ἠγάπησες πάντοτε, σύ;

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὁ ἔρως δὲν λέγεται, ἀποδεικνύεται...

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἰδοὺ τέλος πάντων ἄνθρωπος! Ὁ Σκόπας ἠρνήθη νὰ θραύσῃ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ τοῦ βάθρου του· ὅ,τι δὲν ἔπραξε, θὰ τὸ πράξῃς.

Σκότος τῆς νυκτὸς καταπίπτει.—Ἡ Ῥοδία ἀνάπτει λυχνίαν.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἀνάξιος τοῦ ἔρωτός σου ὅστις δὲν πράττει ὅ,τι ζητεῖς! Ἀθηναῖς, ζήτησόν με μίαν σταγόνα χρυσοῦ, καὶ σοὶ δίδω τὸν Πακτωλόν· ζήτησόν με μίαν σταγόνα ὕδατος, καὶ σοὶ δίδω τὴν πηγήν· ζήτησόν με ἓν δένδρον, καὶ σοὶ δίδω τὸ δάσος. Τί εἶναι τὸ νὰ θραύσῃ τις ἓν ἄγαλμα ἐπὶ τοῦ βάθρου του; ἀντικαθιστῶσι τὸ ἄγαλμα καὶ ὅλα ἐτελείωσαν. Θέλω νὰ πράξω κἄτι περισσότερον διὰ σέ. Τὰ πλούτη μου μοὶ καθιστῶσι πάσας τὰς μεγάλας ἐκδικήσεις εὐκόλους καὶ ταχείας· ἔχω ἐμπρηστικὰς ὕλας μυστικάς, αἵτινες καταφλέγουσι καὶ τὴν πέτραν καὶ τὸν χαλκόν. Τρέχω νὰ πυρπολήσω τὸν ναὸν τῆς θεᾶς. Οἱ ὑπηρέται μου εἰσῆλθον ἤδη, οἱ φύλακες διὰ χρυσοῦ ἠγοράσθησαν, οἱ ἱερεῖς ἀνεχώρησαν, ἡ νὺξ βοηθεῖ· τὸ πῦρ καταφλέγει τὸ πᾶν... Καὶ ἔπειτα;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἔπειτα; Θὰ εἶσαι ὁ βασιλεύς, ὁ σύζυγος, ὁ θεός μου· θὰ εἶμαι δούλη σου. Ἔπειτα, θ' ἀφήσωμεν τὴν Ἔφεσον· θὰ ὑπάγωμεν ν' ἀγαπηθῶμεν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Σαρματίαν ἢ τὴν Ἰνδίαν. Θὰ εἴπῃς πανταχοῦ ὅτι ἔκαυσες τὸν ναὸν τῆς Ἐφέσου διὰ τὴν Μιτυληναίαν Ἀθηναΐδα, καὶ οἱ Βάρβαροι, οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, θὰ κύπτωσιν εὐσεβῶς ἐνώπιόν σου.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Καὶ ἂν κερατυνοβοληθῶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡ Ἀθηναῖς θὰ σὲ κλαύσῃ καὶ θὰ φυλάξῃ ἀμίαντον τὴν ἐσθῆτα τῆς χηρείας μέχρι θανάτου.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἀφροδίτη! Ἀφροδίτη! ἱκέτευσον τὸν πατέρα σου Δία καὶ κάλυψον διὰ νεφελῶν τὸν ὁρίζοντα!.. Ἀθηναῖς καλή, ἐπανέρχομαι.

Ἐξέρχεται.

ΣΚΗΝΗ Θ'.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ΡΟΔΙΑ, ἐρχομένη ἔσωθεν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἁγία ἐκδίκησις! τρυφὴ θεία, σὺ ἥτις πληροῖς τὴν καρδίαν μου, ἄφες αὐτῇ θέσιν διὰ τὸν ἔρωτα! Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἄξιος ἀγάπης.

ΡΟΔΙΑ.

Γλυκεῖά μου κυρία, ἂν σοι προσέφερα μεγάλην ὑπηρεσίαν τί ἀνταμοιβὴν θὰ μ' ἔδιδες;

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Καὶ ποίαν μεγάλην ὑπηρεσίαν δύνασαι νὰ μοὶ προσφέρῃς;

ΡΟΔΙΑ.

Ἄ! μ' ἐρωτᾷς, ἐν ᾧ περιμένω ἀπάντησιν.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Σοὶ δίδω ὅ,τι ζητήσῃς.

ΡΟΔΙΑ.

Λοιπόν, ζητῶ ὅσα χρυσᾶ νομίσματα χωροῦσιν αἱ μικραί μου χεῖρες, καὶ ἓν ἄλλο πρᾶγμα πολὺ εὐθηνότερον διὰ σέ... τὴν ἐλευθερίαν μου.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ῥοδία, ἡ ὥρα εἶναι ἐπίσημος, ὁμίλει σπουδαίως.

ΡΟΔΙΑ.

Ὦ! δὲν ἔχω ὄρεξιν ἀστεϊσμῶν, ὁμιλῶ σπουδιότατα.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Λοιπόν, θὰ ἐλησμόνησα τὴν μεγάλην σου ὑπηρεσίαν.

ΡΟΔΙΑ.

Ὄχι, ἀλλὰ δὲν τὴν ἔμαθες.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Λέγε λοιπόν.

ΡΟΔΙΑ.

Ἐγὼ ἐκράτησα ἐδῶ τὸν Ἡρόστρατον· ἐγὼ ἐκέντησα τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ Σκόπα· ἐγὼ τῷ εἶπα· «Μεῖνε ἡ κυρία μου σὲ ἀγαπᾷ· πρέπει νὰ τὴν ἐκδικήσῃς.» Εἶχε τὸν ἕνα πόδα εἰς τὸ πλοῖόν του ὅταν ἐκράτησα τὸν ἄλλον εἰς τὸν λιμένα.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ῥοδία, εἶσαι ἀξία τῆς ἀμοιβῆς· ἀλλὰ θ' ἀναχωρήσῃς αὔριον, διότι ἡ νὺξ εἶναι πολὺ σκοτεινή...

ΡΟΔΙΑ.

Τὴν νύκτα καὶ ἐγὼ θέλω· αὐτὴ εὐνόησε τοὺς Ἕλληνας ἐν Τενέδῳ, ἡ νὺξ καθ' ἣν ἡ Ἄρτεμις καλύπτεται καὶ σιωπᾷ· ἂν ἦτο πανσέληνος δὲν θ' ἀνενεχώρουν, διότι ἡ γειτόνισσα θὰ ἔβλεπε παρὰ πολὺ καλά.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Καὶ δὲν θέλεις νὰ παρασταθῇς εἰς τὸν θρίαμβόν μου;...

ΡΟΔΙΑ.

Δέν με παραμέλει. Μὲ στέλλεις ἐπιστολὴν διὰ τοῦ πρώτου πλοίου τὸ ὁποῖον θ' ἀναχωρήσῃ εἰς Λέσβον. Σὲ χειροκροτῶ μακρόθεν, εἶναι ἀσφαλέστερον.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ταλαίπωρος κόρη! πῶς τρέμει!

ΡΟΔΙΑ.

Δὲν εἶμαι θεά· αἱ ἁπλαῖ θνηταὶ τρέμουσιν ὅταν φοβῶνται, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος των.

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Λοιπόν, περίμεινε... Γεμίζω τὰς μικράς σου χεῖρας νομίσματα καὶ εἶσαι ἐλευθέρα.

Ἡ Ἀθηναῖς ἀποχωρεῖ καὶ μεταβαίνουσα ἀνοίγει πυξίδα εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ θεάτρου.

ΡΟΔΙΑ.

Ἄ! ἑτοιμάζομαι ν' ἀναπνεύσω (Παρατηροῦσα τὰς χεῖρας αὐτῆς.) Λυποῦμαι πολύ, τώρα, ὅτι δὲν ἔχω μεγάλας χεῖρας, ὡς τόσαι γυναῖκες!.. Ἂς τὰ πλατύνωμεν...

Τοποθετεῖ πτυχήν τινα τῆς ἐσθῆτος αὐτῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀνοικτῶν παλαμῶν.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ἔχουσα ἀνοικτὴν πυξίδα.

Ἰδού, Ῥοδία· μ' ἐπλήρωσες τὰ λύτρα σου διὰ μεγάλης ὑπηρεσίας, καί σοι τ' ἀποδίδω.

Δίδει αὐτῇ χρυσᾶ νομίσματα, μὴ μετροῦσα, καὶ ἀποτίθησι τὴν πυξίδα.

ΡΟΔΙΑ, σφίγγουσα τὰ νομίσματα ἐν τῇ ἐσθῆτι.

Δὲν εἶδε τὴν τρίτην χεῖρα.

ΣΚΗΝΗ. Ι'.

ΑΘΗΝΑΙΣ, ΡΟΔΙΑ, ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ὁ Ἡρόστρατος εἰσέρχεται, εἰς χεῖρας ἔχων ἀνημμένην δᾷδα ἣν δίδει τῇ Ῥοδίᾳ.

ΡΟΔΙΑ, ἐκγνόουσα κραυγήν, ἀποσβεννύει τὴν δᾷδα καὶ λέγει.

Εἰς τὴν Λέσβον!

Ἐξέρχεται δρομαία.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Ἀθηναῖς, τὸ ἄγαλμα κατέρρευσεν ἐπὶ τοῦ βάθρου. Τὸ ἔργον μου ἐξακολουθεῖ! Ὁ ναὸς καίεται!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ἡρόστρατε, εἶναι ὁ θεὸς τῆς ἐκδικήσεως.

ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ.

Φεύγωμεν!

ΑΘΗΝΑΙΣ.

Ὄχι! Θὰ φύγω ὅταν αἱ φλόγες φωτίσωσι τὸν δρόμον μας! Θέλω νὰ ἴδω τὴν ἐκδίκησίν μου γεγραμμένην διὰ πυρίνων γραμμάτων ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ!

Βλέπουσα διὰ τοῦ παραθύρου.

Βλέπω τὴν φλόγα... ὁ ναὸς καίεται... εἰς Μιτυλήνην! Ἐλθέ.

Ἐξέρχονται.

Σ.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΕΠΑΡΧΟΣ.

(Ὅρα φυλλάδ. 407, 409 καὶ 410.)

« Τῷ Παναγιωτάτῳ Ἀρχιερεῖ Κυρίῳ Διονυσίῳ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως, τῷ κηδεμόνι καὶ ἀντιλήπτορι τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, Ἀντώνιος ὁ Ἔπαρχος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

»Ἔξεστι παντὶ τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ, θεσπέσιε πάτερ, ἀναβιβάσαντι τὸν λογισμὸν εἴς τινα περιωπὴν ἄνω τῆς ψυχῆς ὑψηλοτάτην, περισκέψασθαι τὰ περὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὁπόσων εἰσὶ θορύβων μεστά· ὁπόσης κουφότητος καὶ μεταβολῆς καὶ ἀπιστίας· εἶτα ὀρθῷ κανόνι χρησαμένῳ τῷ λόγῳ, κρίνειν τὰς ὕλας τοῦ βίου· καὶ τέλος αἱρεῖσθαι μὴ τὴν μηδὲν ὑγιὲς καὶ στάσιμον ἔχουσαν, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ καὶ βελτίονα· ταύτης δὲ μὴ ἀφίστασθαι μέχρις ἂν τὸν πλοῦν διανύσαντι ξύμπαντα τὸν τοῦ ζῆν, καὶ τὰς ἐνταῦθα κῆρας ἀποφυγόντι, πρὸς τὴν ἄνω μακαριότητα γένηται· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τύχης ἐπηρείᾳ· ἢ φθόνῳ βασκάνου τινὸς δαίμονος· ἢ τυχὸν καὶ διά τι μήνιμα θεῖον, τὸν γένος ἡμῶν μικροῦ δεῖν ἅπαν, τοσοῦτον ἠτύχηκεν, ὡς ἅμα τοῖς ἐκτὸς λεγομένοις ἀγαθοῖς, ἐκπεσεῖν ἤδη καὶ τῶν τῆς ψυχῆς, οὐ δύναται ῥαδίως οὔτε τὸ τῆς διανοίας ὄμμα πτερῶσαι σχεδὸν οὐδεὶς, οὔτε τὸν λογισμὸν μετεωρῆσαι πρὸς τὴν τοῦ βελτίονος θέαν· ὅθεν συμβαίνει τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν ἀποτειχισθέντων ἡμῖν, τῷ γηΐνῳ μόνῳ προσέχειν σώματι· καὶ λοιπὸν ἡμῖν γίνεσθαι τὸν ἀπολαυστικὸν καὶ πρὸς ἡδονὴν ἀποκλίνοντα βίον· ὃς δὴ τὴν ἐσχάτην ἔλαχε τάξιν, ἀγχίθυρος ὢν τῷ βοσκηματώδει· ἐντεῦθεν ἔριδες, φθόνοι, ἐπιβουλαί· ἐντεῦθεν φιλαργυρίαι, ἀναισχυντίαι· ἐντεῦθεν τῶν λοιπῶν κακῶν ὁ σωρὸς παντὶ τῷ γένει τῶν Ἑλλήνων· τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο ἐλεεινότερον ἀνθρώπου ἀμοιρήσαντος τῶν τῆς ψυχῆς ἀγαθῶν, παναγιώτατε δέσποτα; πῶς οὐ τυφλοὶ τὴν ψυχὴν καὶ λέγοιντο καὶ κατ' ἀλήθειαν εἶεν, πάντες εὐπαιδείας καὶ μαθήσεως ἔρημοι; ὥςπερ γὰρ τὸ φῶς φασὶ πάντες οἵγε νοῦν ἔχοντες, τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἀσφάλειαν παρασκευάζει τοῦ καλῶς πορεύεσθαι, οὕτως ἡ μάθησις ἀνθρώπῳ τοῦ μὴ σφάλλεσθαι καὶ παραπαίειν ἐν τῷ βίῳ· τοῦτο δὲ, τὸ τῆς μαθήσεως φῶς, οὐκ ἔστι τῶν φύσει γινομένων, ὥς περ τὸ τῶν ὀφθαλμῶν, εὐθὺς τεχθέντων ἡμῶν παρὰ τῆς φύσεως χορηγούμενον· ἀλλ' ἔστι κτητόν· οὐ μέντοι γε, ὥνιον· ἀλλὰ πόνῳ καὶ χρόνῳ θηρευόμενον, καὶ δεξιότητι σοφωτάτων ἀνδρῶν ποδηγετούμενον, καὶ λόγῳ τῷ τῆς ἀληθείας διαδιδόμενον τῇ ψυχῇ· τούτῳ τῷ φωτὶ ζωπυρουμένη ψυχὴ, ἀναμιμνήσκεται τῶν ἑαυτῆς ἀγαθῶν, καὶ παρασκευάζεται πρὸς τὰς ἀρετάς· εἶτα τούτων ἐγκρατὴς δι' ἀσκήσεως γινομέ-

νη, τυγχάνει τῆς ἀληθείας· ἑξῆς δὲ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον βαδίζουσα, οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ σφάλλεται· οὕτως ἀνδρεῖοι γινόμεθα· οὕτω δίκαιοι· οὕτω σώφρονες· οὕτω φρόνιμοι· οὕτω θεωρητικοί· τοιούτους ὁ ποιήσας ἡμᾶς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησε· νυνὶ δὲ, τί τοῦτο, θεσπέσιε πάτερ, τὸ περὶ ἡμᾶς ἀτύχημα; τῶν ἐκτὸς ἀφῃρέθημεν ἀγαθῶν, ἔστω ταῦτα· τὰς πόλεις ἀπεβαλόμεθα, τοὺς οἴκους, τὰ κτήματα, τὴν χώραν ἅπασαν, τὴν ἀρχήν· οὐδὲν θαυμαστόν· ταῦτα τύχης ἀγαθὰ, γίνεσθαι πεφυκότα καὶ ἀπογίνεσθαι· τίς τὰς τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐσύλησεν ἕξεις; τίς τὰς δυνάμεις ἀπώλεσε; τίς ἀφεῖλε τὸν ὑγιῆ λόγον; τίς ἀρετήν; τίς πολιτείας ἐπιῤῥήμην; τίς δίκης γνῶσιν καὶ νόμων; τίς τὴν ἐπινοίᾳ θείᾳ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀνακραθεῖσαν εὐγένειαν ἔσβεσε; τίς ἀπετύφλωσε τὸν νοῦν; τίς βαρβάρων ἀγριωτέρους ἐποίησε; τίς θρεμμάτων ἐλεεινοτέρους; πότερον, ἡ τύχη; καὶ μὴν αὕτη τῶν ψυχικῶν δυνάμεων οὐ δεσπόζει· ἆρ᾽ οὖν ἡ θεία πρόνοια κατημέλησεσεν ἡμῶν; καὶ μὴν αὐτεξουσίους ἐξ ἀρχῆς ἐδημιούργησε· καὶ τὸ θεῖον οὐ μεταμέλεται· οὐκοῦν ἦν Ἑλλήνων παῖδες εἱμαρμένην φασὶν, αὕτη τὸ γένος ἡμῶν κατηνάγκασεν; ἀλλ᾽ οὐδὲ ταύτην τῶν ἐρ᾽ ἡμῖν ἐφάπτεσθαι λέγουσι· τίνι γοῦν μέμφεσθαι δεῖ; τίνας ἡμᾶς ἀδικεῖν ἐροῦμεν; πάντως οὐδένα· οὔτε βάρβαρον οὔθ᾽ Ἕλληνα ἐν αἰτίαις ἔχειν εἰκός· οὔτε πολίτην, οὔτε ξένον· οὔτε ἀστὸν οὔτ᾽ ἀγροῖκον· οὔτ᾽ ἄλλον τινὰ τῶν ἀνθρώπων ἁπάντων· οὐ λῃστὴν, οὐ τοιχωρύχον, οὐ λωποδύτην, οὐ κακοῦργον οὐδένα· ἡμεῖς αὐτοὶ ἐχθροὶ καὶ λῃσταὶ καὶ λωποδύται ἑαυτῶν ἐγενόμεθα· ἡμεῖς τὸν θεῖον σπινθῆρα τὸν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἀνακραθέντα σβεννύομεν· ἡμεῖς τὸν ἀνθρωπισμὸν ἀπωλέσαμεν· ὅταν γὰρ ἑαυτῶν ἀμελῶμεν τί δεῖ προσδοκᾷν ἄλλο; ἢ τὰς μὲν ἀμπέλους δοκοῦμεν μὴ δύνασθαι, μήτε καλὸν, μήτε πολὺν οἴσειν οἶνον ἂν μὴ καλῶς ἐπιμεληθῶσι παρὰ τῶν γεωργῶν· ἄνθρωπον δὲ μήτε καλῶς τραφέντα παρὰ τῶν γεννησάντων, μήτε προσηκόντως παρὰ τοῦ διδασκάλου παιδευθέντα, σώζειν δύνασθαι κἂν αὐτήν γε τὴν ἀνθρώπου προσηγορίαν· γελοῖον τοῦτο, καὶ πέρα παντὸς ἀτόπου· πῶς ὁ μὴ τοῖς ἤθεσιν ἀχθεὶς, καὶ μὴ μαθὼν μετριότητα, ἀλλ᾽ ἁρπάζων καὶ λῃστεύων καὶ διασπῶν καὶ φονεύων, οὐ λύκος, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος; πῶς ὁ χαίρων ταῖς ἡδοναῖς καὶ λαυροφαγῶν καὶ καθ᾽ ἑκάστην μεθύων, οὐ χοῖρος, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος; δεῖ πάντως τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἐσόμενον ἄνθρωφον, ἐπιμεληθῆναι ἑαυτοῦ, καὶ προπαρασκευάσαι τὴν ψυχήν· τραφῆναι δεῖ καλῶς εὐθὺς ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων· παιδευθῆναι· διδαχθῆναι· ταῦτα μόνον ποιεῖ τὸν ἀληθῆ καὶ τέλειον ἄνθρωπον· οἱ γονεῖς τοῦ γενέσθαι μόνον ὄντες αἴτιοι, ἂν ἄλλως οὐ φροντίσωσι τῶν τέκνων, ἢ κολοβὰ καὶ ἡμιτελῆ ταῦτα διαμένει, ἢ οὐδ᾽ ὅλως τελεσφορεῖται· ἐπιμεληθέντες δὲ καὶ θρέψαντες τὰ σώματα μὲν διωσώζουσι, καὶ παῖδας ἔχουσι, ζῶα τινὰ ὁλόκληρα τῷ σώματι μόνῳ· τί δὲ τὸ ἑξῆς; ἂν φρένας ἔχωσι, διδασκάλοις καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν ἐπιτρέπουσι τὰ σφῶν γεννήματα· οἱ δὲ λαβόντες, ἐκτρέφουσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ῥυθμίζουσι νηπιάζουσαν, καὶ τὸ φῶς τὸ παρὰ ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς μετοχετεύουσι ταῖς ἐκείνων· εἶθ᾽ οὕτως ὁλόκληρον ὁ ἄνθρωπος γίνεται ζῶον καὶ τέλειον· μηδενὸς ἐπιδεὲς, φυτὸν οὐράνιον· θεῖον ὄντως ἀπόσπασμα· οὐ πρηνὲς καὶ χαμαίζηλον ὡς τὰ λοιπὰ τῶν ζώων· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτυμον τῆς ἐπικλήσεως, ἄνω θεωροῦν· ἐπτερωμένον· ὀξυοπές· περιφερόμενον ἐν τῷ αἰθέρι· ἐποπτεῦον τὰ ἐν γῇ πάντα παθήματα, καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ θεῖα δημιουργήματα· οὐκ ἔτι ζῶον ἔνυλον, ἀλλὰ θεῖον καὶ ἀθάνατον· τοιούτους ἡ Ἑλλὰς ἔφερεν ἄνδρας πάλαι· νυνὶ δὲ, ὦ τῆς ἀφορίας· οὔτε βούλομαι, οὔτ᾽ ἔχω λέγειν· μήτι μετέβαλε τὸ περὶ τὴν Ἑλλάδα κλίμα; μὴ ὁ ἀὴρ ἐξήλλακται; μή τοι διεφθορὸς τὸ περιέχον, κακῶς διέθηκε τὰ σώματα; μὴ τὰ ὕδατα; μὴ γένοιτο πάτερ· πάντα τὴν αὐτὴν κράσιν ἦν ἔλαχεν ἐξ ἀρχῆς σώζει· οἶνον τὸν αὐτὸν ὄν καὶ πρότερον ἡ ἄμπελος ἔφερε πίνουσιν· ὕδωρ τὸ αὐτὸ βλύζουσιν αἱ πηγαί· πυροὺς τοὺς αὐτοὺς φέρει τὸ λήιον· ἰχθύων τῶν αὐτῶν καὶ κρεῶν γεύονται πάντες· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος πάντα μεμένηκε· οὐχ ἵππος, οὐ βοῦς, οὐ κύων, οὐ λύκος, ἄνθρωπος μόνος ὁ τῆς Ἑλλάδος μετέβαλε· ἄνθρωπος μόνος, ὦ γῆ καὶ ἥλιε, ἀμελήσας ἑαυτοῦ· ἄνθρωπος ἐκτραπεὶς τῆς λεωφόρου, ὡς τὸ πλανώμενον ὀρειβατεῖ πρόβατον· ἀλλὰ πρὸς τί ταῦτα εἴποι τίς ἂν, ὦ δέσποτα; εἰ καὶ δεινὸν τὸ κακὸν τοῦτο δοκεῖ καὶ μέγα ὥσπερ δὴ καὶ ἐστὶν, ἀλλ᾽ ὅμως εὐδιόρθωτον ἐν τῷ παρόντι, καὶ ὀλίγων δεῖται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν, σοῦ γε λαχόντος ἡνιοχεῖν τοὺς ἱεροὺς τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν οἴακας· ἧκε γὰρ ἡ φήμη τῶν ἀρετῶν σου καὶ πρὸς ἡμᾶς· φανερὸν κατέστησε τοῦ βίου σου τὸ ἀνεπίληπτον πᾶσι τοῖς ἐν Χριστῷ πιστοῖς Μητροφάνης ὁ αἰδέσιμος Καισαρείας Ἐπίσκοπος· ἐξ ὧν ὑπελάβομεν δύνασθαί σε μόνῳ τῷ λόγῳ παρακαλέσσι πρὸς ἀρετὴν ἅπαντας· καὶ τοὺς μὲν νωθεῖς καὶ ἀμελοῦντας, ἐγεῖραι καὶ παροτρύναι· τοὺς δὲ μὴ βουλομένους, ἀναγκάσαι· τοῖς μὴ πειθομένοις, ἐπιτιμῆσαι οἷς οἶδας τρόποις· δύνασαι διδασκάλους μεταπέμψασθαι· βιβλία χορηγῆσαι· ἕξεις ἕτοιμα πάντα Θεοῦ συναιρουμένου· ἕξεις τοὺς ὑπακούοντας εὐχερῶς ὁσημέραι· εὐδαιμονήσει πάλιν τὸ γένος ἡμῶν ἐπὶ σοῦ· ταῦτα λογιζόμενος ὁ παρ᾽ ἡμῖν ἐπιφανέστατας Ἱερώνυμος ὁ Κορνήλιος, ἀνὴρ τῶν πρωτευόντων ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ταύτῃ γερουσίᾳ τῶν Ἐνετῶν, φιλέλλην μάλιστα καὶ φιλάνθρωπος ὤν, χρόνον διατρίψας ἐν Κρήτῃ μακρὸν, καὶ

πεῖραν λαβὼν ἱκανὴν τῆς ἡμῶν ἐκκλησίας, ἔγνω συμβουλεῦσαι Ἀνδρέᾳ τῷ Σπινέλῃ· ἀνδρὶ σεμνοτάτῳ καὶ θεοσεβεῖ ἐντυπῶσαι πρὸς ὠφέλειαν τοῦ γένους ἡμῶν, τὰ μηναῖα ταυτὶ καινοῖς τισι τύποις, καὶ γλαφυροῖς χαρακτῆρσι· δεξιῶς εἰργασμένοις καὶ καλλίστοις ἰδεῖν· ὃς δὴ τὴν συμβουλίαν ἀσμένως δεξάμενος, οὐ μόνον τὴν χαλκουργίαν οἷαν οὐδεὶς ἄλλος τῶν πρότερον παρεσκεύασεν, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ χάρτας ἐξεῦρε τῶν λευκοτάτων, καὶ κατὰ τέχνην ἀκριβῆ πεποιημένων· πρὸς ἐξαρκοῦσαν τῶν βιβλίων διαμονήν· ἔτι δὲ πόνων οὐκ ἐφείσατο· οὔτε δαπάνης· λαβὼν ἐπὶ πᾶσι συλλήπτορα καὶ τὸν εὐλαβῆ τοῦ Ναυπλίου πρωτοπαπᾶ Νικόλαον τὸν Μαλαξόν· ἄνδρα θεοσεβῆ καὶ τὰ θεῖα ἄκρως πεπαιδευμένον· ὅστις διεφθορότων τῶν πρωτοτύπων, ἐπηνορθώσατο πάντα, καὶ εἰς τὸ ὑγιέστατον ἀποκατέστησε· τὴν μὲν οὖν ὠφέλειαν ὅσην χορηγήσει τὰ ψυχωφελῆ ταυτὶ βιβλία, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἐμοί τε περιττὸν ἔδοξε γράφειν, ὁποῖον ἔσονται κέντρον πρὸς ἅμιλλαν, τοῖς αἰδεσιμωτάτοις ἀρχιεπισκόποις τε καὶ Ἐπισκόποις, καὶ ἡγουμένοις καὶ πρεσβυτέροις καὶ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ λαῷ, οἱ βίοι τῶν ἁγίων καὶ τὰ ἐγκώμια, ἀναγινωσκόμενα καὶ ψαλλόμενα· ὧν ταῖς εὐχαῖς Θεὸς ὁ πάντας οἰκτείρων δώῃ γε πέρας καὶ τοῖς ἀτυχήμασι τῶν Ἑλλήνων· σοῦ δὲ τὴν ἀκεραιότητα σώζοι ἐν βαθεῖ καὶ πίονι γήρᾳ εὐσεβῶς διοικοῦσαν τὸ ἑαυτοῦ ποίμνιον. Ἐῤῥῶσο.»

Τῷ 1550, ἀναγκαζόμενος νὰ ἐκδώσῃ εἰς γάμον «θυγάτριον ὡραῖον γάμου» ἀπεφάσισε νὰ πωλήσῃ πεντήκοντα ἀρχαιότατα χειρόγραφα, καὶ γράφει ἐπὶ τούτῳ ἐξ Ἐνετίας ἐπιστολὴν πρὸς Ἀντώνιον Πινερότον, σύμβουλον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐν ᾗ θρηνῶν τὴν δουλείαν τῆς Ἑλλάδος, παρακινεῖ τὸν ἄνδρα ἵνα μεσιτεύσῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς (α). Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν, ὡς φαίνεται, ἐπὶ ὀλίγον εἰς τὴν πατρίδα, διότι ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1551 ἐπέμφθη ἐκ νέου εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὡς πρέσβυς τῶν Κερκυραίων μετὰ Σταματίου Βοζορζίκη, ἵνα τύχῃ προνομίων τινῶν παρὰ τοῦ Ἡγεμόνος. Ἐν τινι δὲ ποιήματίῳ ἐκ περγαμηνοῦ χάρτου, διατηρουμένῳ ἐν τῷ ἐν Κερκύρᾳ Χαρτοφυλακείῳ, φαίνεται κομψῶς ζωγραφηθεῖσα ἡ εἰκὼν τοῦ Ἐπάρχου, ὅστις φορῶν πορφυροῦν ποδήρη χιτῶνα καὶ καθειμένον ἔχων τὸν πώγωνα, ἵσταται γονυπετὴς μετὰ τοῦ συμπρεσβευτοῦ ἐνώπιον τῆς σημαίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, κυματιζούσης ἐπὶ τῆς μείζονος ἀκροπόλεως τῆς Κερκύρας.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Κώδηκος τῶν Τακτικῶν φαίνεται ὅτι τῷ 1564 ἦτο ἐν Κερκύρᾳ, ἔνθα λέγει ὅτι ἀντέγραψεν αὐτόν. Ἀλλὰ κηδόμενος τὰ μέγιστα περὶ τῆς ἐντελοῦς ἐκπαιδεύσεως τῶν δύο αὐτοῦ ἀῤῥένων τέκνων καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀξιέπαινον αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ μεταναστεύσῃ. Ὅθεν ἐν ἔτει 1565 ἱκέτευσε τὸν ἄκρον ἀρχιερέα Πῖον τὸν Δ΄, ἵνα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον βοηθήσῃ αὐτὸν χρηματικῶς.

Οὗτος δὲ οὐ μόνον ἔπεμψεν αὐτῷ ἱκανὰ ἀργύρια, ἀλλὰ καὶ μηνιαίαν σύνταξιν ὥρισεν ἐκ δέκα χρυσίνων. Ἐπὶ τούτοις πεποιθὼς ὁ Ἔπαρχος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πατρίδος τῷ 1566, ἀγαγὼν μεθ᾽ ἑαυτοῦ τοὺς δύο υἱοὺς ἵνα παιδευθῶσιν ἐν Παταβίῳ, καὶ πλεῖστα κομισάμενος ἑλληνικὰ ἀντίγραφα. Ἐπειδὴ δὲ ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν εὗρε τὸν Πάπαν ἀποθανόντα, ἐδήλωσε τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πῖον τὸν Ε΄. Οὐδεμίαν ὅμως λαβὼν ἀπάντησιν, καὶ καταπονούμενος ὑπὸ τῶν χρεῶν καὶ τῶν τόκων καὶ τῆς δαπάνης, ἠναγκάσθη νὰ καθικετεύσῃ δι᾽ ἐπανειλημμένων ἐπιστολῶν τὸν Καρδινάλιον Φαρνέσιον, τὸν Καρδινάλιον Σιρλέτον καὶ τὸν Καρδινάλιον Τράνης, ἵνα μεσιτεύσωσι παρὰ τῷ Πάπᾳ, ὅπως τύχῃ τῆς πρώην ὑπὸ Πίου τοῦ Δ΄. ὁρισθείσης αὐτῷ τοσοῦτον ἀναγκαίας συντάξεως (α).

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Ἐπάρχου, γραφείσης ἐν ἔτει 1568 (β), ἐξάγεται, ὅτι ἦγε τότε τὸ ἑβδομηκοστὸν ἕβδομον ἔτος, πιεζόμενος ὑπὸ ποδάγρας. Ἔπειτα οὐδεμίαν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ εἴδησιν. Κατέλιπε μίαν θυγατέρα καὶ δύο υἱοὺς, ὧν ὁ πρεσβύτερος ἐκαλεῖτο Νικηφόρος, ἐξ οὗ ἐγεννήθη Λιβερία τις, ἥτις κληρονόμος γενομένη τοῦ τιμαρίου τῶν Ἀθιγγάνων, μετεβίβασεν αὐτὸ τῷ υἱῷ Φράγκῳ Καρτάνῳ, ἀφ᾽ οὗ μετέβη εἰς ἑτέραν Λιβερίαν, σύζυγον τοῦ ἱππότου Προσαλέντου, οὗτινος οἱ ἀπόγονοι διεκράτησαν τὸ τιμάριον τοῦτο μέχρι τῆς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τελευτησάσης Κομήσσης Ἰουλίας.

ΜΙΧΑΗΛ. Α. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗΣ.

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΓΕΡΩ-ΣΑΜΟΥΗΛ.

Ὁ Γέρων Σαμουὴλ κατήγετο ἔκ τινος χωρίου, καλουμένου «Λιμπόβου» καὶ κειμένου ὄπισθεν τοῦ περιφήμου Μοναστηρίου τῶν Γηρομερίων ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φιλιατῶν κατὰ τὴν Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου. Ἐγεννήθη δὲ περὶ τὸ 1760 ἔτος παρὰ γονέων εὐσεβῶν, οἵτινες θέλοντες ὅπως ἐκμάθωσιν αὐτὸν τὰ ἱερὰ γράμματα, ἀπέστειλαν εἰς τὴν ῥηθεῖσαν Μονὴν, ἧς τινος τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐποπτείᾳ ὑπήγετο καὶ τὸ χωρίον Λίμποβον μετ᾽ ἄλλων δώδεκα χωρίων, τῶν ἀποτελούντων τὴν Πατριαρχικὴν Ἐξαρχίαν Γη-

(α) Φιλίστ. Τόμ. Γ΄. σ. 431.

(α) Φιλίστ. Τόμος Γ΄. καὶ Δ΄.
(β) Αὐτόθι. Τόμος Δ΄. σ. 65.

ρομερίων (α). Γνωστόν ἐστιν ὅτι ἐν τῇ Μονῇ Γηρομερίων ὑπῆρχε Σχολὴ (β) καὶ Βιβλιοθήκη ἐκ χειρογράφων, ἥτις κατεστράφη ἕνεκα δεινῶν περιπετειῶν, διασωθέντων μόνον δύο χειρογράφων, ἤτοι τῆς διαθήκης τοῦ πρώτου θεμελιωτοῦ τῆς Μονῆς Γηρομερίων, Νείλου τοῦ Ἐρυχιώτου, τοῦ ἐκ Λασκάρεων καταγομένου, καὶ τοῦ Τετραευαγγέλου αὐτοῦ τούτου ἀπόγραφον, ὡς λέγεται. Ἐν τῇ διαθήκῃ ταύτῃ ὁ ὅσιος Νεῖλος ἐπαφίνει τὸ ἱερὸν αὐτοῦ καθίδρυμα ὑπὸ τὴν προστασίαν δύο ἐξ Ἰωαννίνων εὐπατριδῶν, Ἀριστάρχου Καπανδρίτη καὶ Νικολάου Ἀψαρᾶ, συγχρόνων τοῦ κατὰ τὴν ιγ΄ ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσαντος ἐν Ἠπείρῳ Δεσπότου Θωμᾶ, τοῦ Πρελούμπου καλουμένου κλπ. Ἐν τῇ Μονῇ λοιπὸν ὁ Σαμουὴλ ἔμαθε τὰ διδασκόμενα τότε γράμματα, καὶ τὴν πρὸς τὸ ἱερωθῆναι συνέλαβε κλίσιν καὶ τὸν ἀσκητικὸν μετελθεῖν βίον. Ἐγένετο δὲ ἱερομόναχος καὶ ἀπεσύρθη ἔν τινι νάπῃ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Λιμπόβου, μεμονωμένος χάριν ἀσκήσεως διατελῶν. Ἐκ τῆς νάπης ταύτης, κειμένης ὄπισθεν τῆς Μονῆς καὶ τοῦ ὄρους Γηρομερίων πολλάκις, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου, Ἡγουμένου Γηρομερίων, ἐξήρχετο ὁ Γέρων Σαμουὴλ εἰς τὰ πέριξ χωρία, ἐν οἷς διὰ τὴν ἔλλειψιν ἱερέων καὶ ἀξίων πνευματικῶν, ἦν πάνυ χρήσιμος ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνήρ, ὅστις ἐπὶ τέλους διὰ τὰς νίκας τῶν γενναίων Σουλιωτῶν, αἵτινες ἦσαν περιλάλητοι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καθ' ἅπασαν τὴν Ἤπειρον, ἐνθουσιασθεὶς καὶ ἀποφασίσας ἵνα ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ὑπερμαχῶν ἀποθάνῃ, συνήθροισε τοὺς ἑαυτοῦ συγγενεῖς, ὧν τινες καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχουσιν ἐν Λιμπόβῳ, καὶ πείσας τινὰς ἐξ αὐτῶν, τοὺς ἀνδρειοτέρους, ὡς καί τινας ἐκ τῶν παρακειμένων χωρίων, ἅτινα διακρίνονται ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ τῶν κατοίκων αὐτῶν, ὡς Ζαμαντᾶ, Μπαμπούρι κλπ. μετέβη μετ' αὐτῶν εἰς Σούλιον, ὅπου μετέβαινον οἱ ἀνδρειότεροι νέοι ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς Ἠπείρου καὶ οἱ μᾶλλον φιλοπάτριδες ἄνδρες, ὅπως συμμεθέξωσι τῶν πολέμων τῶν γενναίων Σουλιωτῶν. Οὕτω λοιπὸν ἀνεφάνη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀτρομήτων προμάχων τῆς πατρίδος κατὰ πρῶτον μὲν τὴν πνευματικὴν ἐντολὴν ἀναπληρῶν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐμφιλοχωρῶν εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν καὶ ὑπόθεσιν τοῦ Σουλίου, ὅπου, τῶν ἄλλων μετά τινα καιρὸν ἐπιστρεφόντων εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, αὐτὸς διέμεινε μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς ἐνθουσιάζων τοὺς Σουλιώτας καὶ πολεμῶν γενναίως κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἔχαιρε δὲ μεγίστην ὑπόληψιν καὶ σέβας παρὰ τοῖς ἀτρομήτοις Σουλιώταις, εἰς οὓς ἐνέπνεε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, ἐξηγῶν τινὰ μέρη τῆς Ἀποκαλύψεως, καθὼς καὶ τὰ ψηφία, ἅπερ ἀνευρέθησαν, ὡς λέγεται, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ταῦτα πάντα συχνὰ ἐπαναλαμβάνων ἐπεξηγῶν καὶ σχολιάζων, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐξήσκει ἐπιῤῥοὴν μεταξὺ πλήθους ἐνθουσιῶντος καὶ θρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς· τοὺς λόγους δὲ τοῦ Γέρω-Σαμουὴλ ἐδέχοντο ὡς χρησμοὺς, καὶ διεδίδοντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ὡς προφητεῖαι παρήγοροι μεταξὺ τῶν περικυκλούντων αὐτοὺς κινδύνων. Ἄλλως τε δ' αἱ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τῶν ψηφίων ἐξηγήσεις πάνυ δημώδεις ἀπέβησαν παρ' ἅπαντι τῷ γένει ἡμῶν, διά τε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀγαθαγγέλου καὶ τὴν τῆς Βίβλου τῆς καλουμένης «Χρονογράφου,» ἅτινα εὑρίσκοντο κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους, πρὸ τοῦ 1821, εἰς χεῖρας τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὡς δημώδη ἀναγνώσματα μεγίστην παραμυθίαν ἐπιχορηγοῦντα τῷ κατατρυχομένῳ γένει, τῷ οὐδέποτε παυομένῳ τῆς ἐλπίδος αἰσίου μέλλοντος. Εἰς τοὺς συγγραφεῖς (ὁποιοιδή ποτ' ἂν ὦσι) τοιούτων ἀναγνωσμάτων καὶ ἐφευρετὰς (ὡς τῶν ψηφίων) ὀφείλεται μεγίστη χάρις, διότι σκοπίμως συνέγραψαν καὶ λίαν συνετέλεσαν ἐν καιρῷ ἐθνικῆς ἀπελπισίας.

Ὁ Κ. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἐκ Λευκάδος, ἐκδόσας ἐν Κερκύρᾳ τὰ «Μνημόσυνα» αὐτοῦ πρὸς τῷ «Θανάσῃ Βάγια» συμπεριέλαβε καὶ τὸν Σαμουήλ. Γνωστή ἐστιν ἡ ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῆς πυρίτιδος ἀποτείναξις ἐπὶ τῆς τούτου ἁλώσεως τοῦ Σουλίου, ὅπερ πατρὶς ἰδιαιτέρα τούτου δὲν ἦτον, ὡς φαίνονται παραδεχόμενος ὅ,τε ὁ κ. Βαλαωρίτης καὶ ὁ Περῤῥαιβὸς ἀλλὰ τὸ Λίμποβον, καθὰ ἐν προοιμίοις εἴπομεν· ἡ δὲ παρ' αὐτῷ νάπη, ἐν ᾗ ἐκεῖνος ἐμόναζε, καὶ σήμερον καλεῖται «*ἡ Λακκυιὰ τοῦ Γέρω-Σαμουὴλ*», ἣν ἐπεσκέφθην κ' αὐτὸς καὶ εἶδον τὰ διασωζόμενα δένδρα, ὧν ἐν μέσῳ πεπηγμένην εἶχε τὴν ἑαυτοῦ καλύβην. Πάντες οἱ χωρικοὶ σέβονται καὶ ἱεροσυλίαν νομίζουσι τὴν βλάβην αὐτῶν. Σημειωτέον δ' ὡς ἐν ἐπιμέτρῳ ὅτι καὶ τὸ ὄνομα «Σούλιον» κατ' οὐδὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ φόνου Τούρκου τινὸς Σουλίου, ὡς λέγει ὁ Περῤῥαιβὸς, ἀλλ' ἔκ τινος χωρίου, κατεστραμμένου τανῦν, «Σουλανᾶ» καλουμένου πλησίον τῆς πατρίδος μου Δροβιανῆς. Περὶ τούτου ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΕΤΡΙΑΗΣ.

(α) Ἐσχάτως ὅμως ἡ ἐξαρχία αὕτη συνεχωνεύθη τῇ Ἐπισκοπῇ Παραμυθίας, σύμφωνα τῷ παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐθνοσυνελεύσεως ψηφισθέντι κανονισμῷ, καθ' ὃν πᾶσα Ἐξαρχία συγχωνεύεται τῇ ὁμόρῳ ἐπισκοπικῇ παροικίᾳ, κτλ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν Ἠπείρῳ ἐξαρχίαι τοιαῦται ἦσαν πολλαὶ, ἀλλὰ κατὰ καιροὺς συνεχωνεύθησαν ταῖς προσεγγιζούσαις παροικίαις.

(β) Ἴδε Μ. Παραγίκα Σχεδίασ. σελ.